

Н. Ф. і А. М.

НА ВЕЛЕТЕНСЬКОМУ ФРОНТІ

ДОСВІД РАДГОСПУ № 3

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ

1930

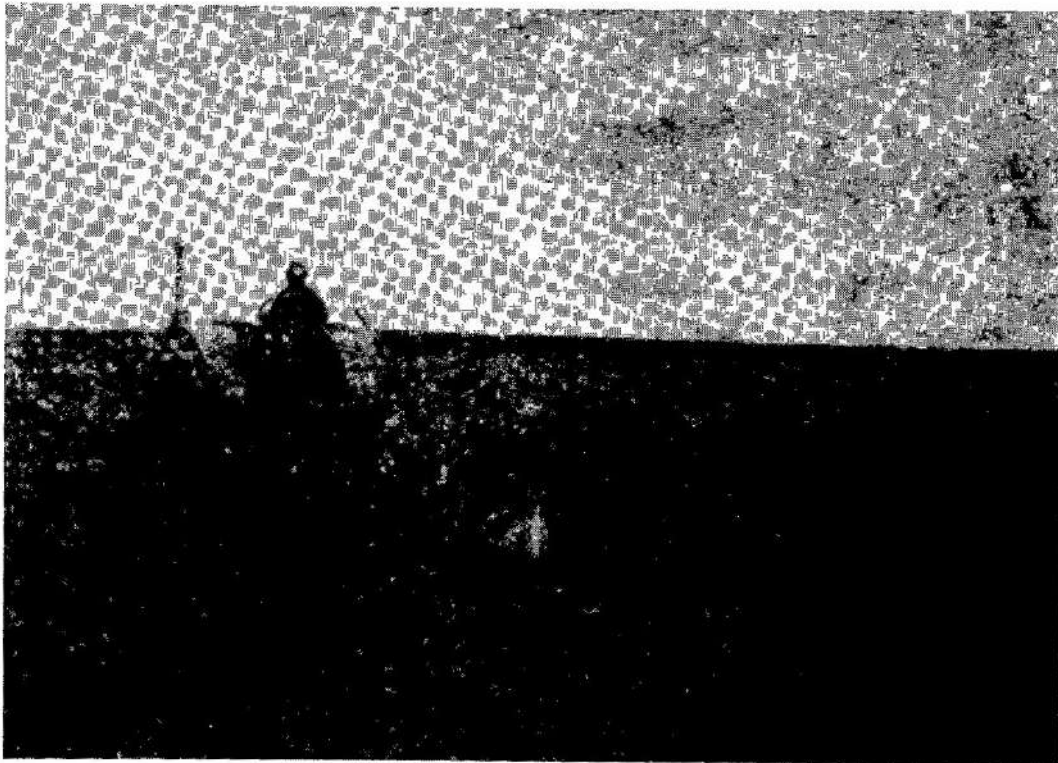
НА РАДЯНСЬКОМУ РОЗГОНІ

Наш радгосп „Досвідно - показовий № 2 Зерно-тресту“ розташований в Північно - Кавказькому краї поруч із славетним „Гігантом“. Від „Гіганта“ нас відмежовує кільканадцять кілометрів. Поруч з „Гігантом“ „Досвідно - показовий № 2“ здається маленьким хутірцем. Наші 40 тисяч гектарів це, розуміється, „сльози“ порівняно до сусіди. Але навіть і наш хутірець „Досвідно - показовий № 2“ може довести до гістарії першого - ліпшого чемберлена. В Європі зроду нічого подібного не бачили та й бачити не могли, навіть в Америці є тільки один такий чудний, на прізвище Кемпбел, якому пощастило назбирати 38.000 гектарів. Друге після нього господарство має Шнітцлер — тільки 2.800 гектарів.

Так ось, народилися ми в донських степах, у тих самих місцях, де ще й досі Атілла мав би чудові стадіони для вправ своїх орд.

Саме в цих степах гуляли всі ці гуни, половці, печеніги, татари та інші народи. Зовсім недавно тут колихалася колиска Добрармії, місце й для неї було „гарне“. Поблизу станції Єгорликської вщент розтросив її Буденний.

Як видно, є такий закон: те, що так чудово пристосоване до азійських добровільних і недобровільних героїчних вчинків, дуже мало придатне для господарювання. Вдало розляглися степи для кінноти, для дикої орди, для зневаженого дворянського героїзму, але для „хазяїна“ тут — ні сісти, ні стати.

Мал. 1. Степ

Ні тобі річки, ні навіть болота, ні гайочку не надібає тут око „хазяїнове“. Уся поезія селянського життя — „і ставок, і млинок і вишневенький садок“ — у донських степах створюється з великими труднощами.

Розташувалися ми між станціями Єгорликською та Кагальницькою. Між ними верстов 70. В ярах на цьому просторі розкидані дрібні хутори, понад не-

величкими ставками, що лишаються тут з весни. Хуторян — постійних жителів, все таки дуже мало: більшість козаків приїздили сюди з станиць тільки на літо — ви самі розумієте, що це були люди, які мало спільного мали з незаможниками. Інші, бідніші, жили тут постійно і навіть розвели в ярках фруктові садки. Не зважаючи на те, що тут є людність, більшість земель усе таки гуляла.

Земля ця здебільшого до революції була в так званому козацькому фонді, звідкіля царський уряд наділяв козачим синкам, тільки но вони народжувалися, 30 — 40 десятин на кожного.

Фонд цей був дуже мало використаний. З сорокатисяч гектарів наш № 2 одержав близько 20.000 гектарів незайманої цілини, а решта, майже вся, — переліг: її колись орали, а потім покинули — орали десь інше.

Масив радгоспу перетинає залізниця Ростов - Сальське - Сталінград, до Ростова — 100 верст, а на нашому терені опинився Верблюд — роз'їзд.

Козацький фонд ми захспили без зайвих балачок і драм, про компенсації і не гадали, та й компенсувати нікого було, бо не знайшлося охочих заявляти якісь претензії. Постійних жителів, що були на нашій дорозі, цілком задовольнили.

Усе таки одержати землю в одному масиві нам не пощастило. Розташувався № 2 у трьох групах: поблизу станиці Єгорликської — 7000 гектарів, далі на північний - захід — віддалення 20 кілометрів, ще далі в тому самому напрямі основний масив — 22.000 гектарів, знову 20 верст перетинають наш масив і,

нарешті, третя ділянка — 12.000 гектарів — не дожджаючи станиці Хомутовської. Усе це, звісно, дуже незручно, і останніми днями вже почали подумувати відмовитися від Єгорликської ділянки. З основного масиву до початку польових робіт виділили лише дві ділянки — північну й південну.

Отже, в нашому радгоспі створилося чотири ділянки: Єгорликська, Південний Верблюд, Північний Верблюд і так звана Злодійська, назва стара, що нічого спільного з нашим зовсім мирним характером не має.

Поки Зернотрест набирався сили допомогти нашому радгоспові, восени 28 року в радгоспі № 2 почалися роботи. Працював у нас „Гігант“. Сім тисяч гектарів для „Гіганта“ — це майже те саме, що для селянина середньої Росії чи України у день відпочинку, по обіді, посадити соящники біля хати. Тому ми не описуватимемо докладно, як це робилося, — просто виїхав „Гігант“ і зорав 7000 гектарів. Для непосвячених у таємниці сільсько - господарської науки ми пояснимо, що ділянка — 7000 гектарів — це, приміром, чотирикутник, що має 10 кілометрів завдовжки й сім завширшки. Ми прийшли на роботу наприкінці зими 1928 - 29 року. Шукаючи затишку й пристановища, ми насамперед звернули увагу на станицю Єгорликську: ближче до „Гіганту“ і до ділянки, що її він зорав. У станиці збудували невеликі будівлі, а більшість робітників оселилися в найманих квартирах — брали з нас козаки по 15 — 20 карбованців за кімнату. Уже до весни виявилось, що Єгорликська для центру непридатна — далеко від основного масиву.

Тому з весни почали будувати центр поблизу роз'їзду Верблюд, який з цієї нагоди одержав підвищення — його перейменували на станцію. Тут протягом літа 1929 року збудували десяток триповерхових будинків, кілька невеличких котеджів, майстерні для ремонту знаряддя й тракторів, два гаражі, електростанцію, зробили водогін, непогану їдальню й кухню та інші господарські будівлі. На Верблюді буде зовсім непоганий центр для нашого номера другого: будуємо школу семирічку з клубом, Союзхліб робить тут два елеватори, будує нафтовий склад, брукують вулиці, поширюють станцію. 250 гектарів, що навкруг Верблюду, намічено віддати під селище.

Не менше значення для організації радгоспу має мережа шляхів. Уся робота радгоспу залежить від стану шляхів. Розкинувшись на кільканадцять верст, ми змушені були обирати: або мати кілька центрів з окремими кватирями, складами й гаражами, або мережу більш-менш гарних шляхів. Підвозити харчі на всі ділянки роботи, приставляти зміни трактористів, механіків та агрономів, насіння і, нарешті, вивозити хліб підчас жнив — для всього цього нам, з нашими масштабами, потрібна була найвища швидкість і, розуміється, автомобіль. Організувати кінний транспорт — це означало б звести на нівець усі вигоди великого господарства. Наші „російські“ шляхи для цього абсолютно непридатні, бо в нас дорогою звать таку частину поверхні землі, що найменше пристосована, щоб їздити нею.

На жаль, чи на щастя, на терені радгоспу № 2 таких „російських“ доріг було небагато. Тому ми без

найменшої проблемної гарячки з перших же днів змушені були почати будувати шляхи.

Зупинилися ми на так званій „американці“. Звісно, це не шосе, і після дощу вона чималенько розкисає, але все таки це набагато краще від звичайнісінького „божого“ ґрунту, бо болото тут висихає швидше та й ніколи не доходить наших звичайних розмірів, коли втопають коні, а так звані подорожні повертаються додому з галощами в руках, а то й зовсім без галош.

Американки будували ми з допомогою трьох машин: Грейдера, Утюга й Катка. Перша викопує бокові канави й перекидає землю на дорогу. Утюг — рівно розподіляє землю на дорозі, а Каток усе це, розуміється, притоптує. Після дощу, щоб не було горбків, пускають той самий Утюг.

Таких доріг ми зробили щось із сотню верст. Усі вони прокладені прямими лініями, що дало змогу нашим машинам розвивати якнайбільшу швидкість, а це було цілком можливо, бо постових міліціонерів у нас зовсім не було... Тільки американки дали нам можливість підвозити харчі на ділянки без запізнення й представляти зміну на віддалення десять - двадцять верст протягом півгодини. Легше було й наглядати за роботою. Звісно, трактори цими дорогами не завжди ходили, їм належало право жодити обабіч. Організаційні роботи в загальних рисах ми закінчили вже до весни 1929 року і „Досвідно - показовий № 2“ міг взятися виконувати завдання, що їх доручив нам Зернотрест. Завдання ці характеризує вже сама назва радгоспу. Треба тільки попередити читача, що самий

термін — „досвідно - показовий“ не слід розуміти так, як це іноді в нас буває. Нічого замовчувати: у нас часто досвідно - показовою установою називають такі, де вся робота зразкова і за нею всі мусять, більш-менш заздрячи, вчитися. До того ж усі інші установи перебувають у таких матеріяльних і моральних умовах, що всупереч найбільшому бажанню, не зважаючи на найбільшу заздрість, вони якраз учитися в досвідно - показової установи не можуть: вони мають гірші будівлі, персонал одержує меншу плату і взагалі все набагато гірше. За таких умов не дивно, що досвідно - показові установи можуть мати тільки один наслідок — безсилу заздрість установ не досвідно - показових. Завжди вони є щось недосяжне для звичайних смертних.

Зернотрест мав набагато реальнішу й не таку мучительну мету. Річ у тім, що Зернотрест ніколи не вважав, що він знає всі закони й секрети роботи, але ніколи не міг взятися до створення ідеальної організації. Навпаки, в Зернотресті завжди цілком ясно розуміли, що ми розпочали зовсім нову в нас справу і що ми ще маємо багато дечого повчитися хоча б від буржуїв, хоча б і від американців. Водночас цілком певно виявилось, що просто копіювати досвід закордонних господарств,— теж не можна, з багатьох причин. Крім того, у загальних законах розвитку сільсько - господарських зусиль останніми часами помічено такі непогодження й суперечності, що й потенційно гадати про ідеал було недоречно.

Тому завдання досвідного радгоспу є дуже складне. Вирішити його навмання як це в нас частенько

робиться, цебто сісти до столу, написати кілька зовсім безвідповідальних сторінок і запропонувати всім, всім, всім взяти їх до відому й до виконання Зернотрест, ясно, не міг, бо за всяких умов він мусить постачити країні певну кількість мільйонів пудів справжнього хліба. Дати замість хліба бур'ян і вдавати, навіть доводити, що це і є найкращий хліб, Зернотрест, розуміється, не міг, бо всі люди, навіть найнекваліфікованіші в сільському господарстві, дуже добре можуть відрізнити — де хліб, а де лобода.

Ґрунтуючися на всіх цих міркуваннях, робота досвідного радгоспу мусіла мати на меті не створити єдиний ідеальний масив, а багато досвідних процесів. Чимала частина цих досвідних процесів мала до того ж довести непридатність чогось, отже, мати не позитивні, а негативні наслідки. Може, згодом, коли ми всі деталі щасливо вивчимо й всі непогодження погодимо, досвідний радгосп може й дійде ідеального стану. Але ж, поперше,— цей час має бути ще нескоро, хоча б тому, що дуже нескоро можливий буде всякий винахід і поліпшення. Подруге,— тільки но в нашому радгоспі буде винайдено кращі методи й форми, їх негайно запозичать і інші радгоспи. Тому ідеальним радгоспом нам бути ніколи не доведеться.

Наші завдання, докладніше викладені, будуть цілком ясні з такої маленької екскурсії до сільсько-господарської практики.

Проґресові в сільському господарстві дає напрям прагнення до збільшення кількості сільсько-господарського продукту, зокрема, до збільшення тих продуктів, що на одиницю ваги мають у собі більше

поживних речовин. У Західній Європі це прагнення до збільшення продуктивності сільського господарства давно вже задовольняє інтенсифікація сільського господарства, цебто запровадження ефективніших сівозмінів і міцніших та економніших удобрень. Усім відомо, що врожаї Німеччини, Данії і Бельгії становлять, приміром, для пшениці, 150 — 220 пудів з гектару. Складні сівозміни дають можливість, поруч з зерновими хлібами, засівати великі площі дорожчими культурами типу городніх рослин, збільшувати травосіяння, отже, створювати умови для розвитку скотарства й молочарського господарства. Інтенсифікація спричиняється до великого підвищення продуктивності сільсько-господарської праці й дозволяє за дуже щільного заселення не відчувати браку продуктів.

Цей тип сільського господарства можна назвати європейським.

У нашій країні на шлях інтенсифікації стали ще до революції, але замалий розвиток письменности, недостатній розвиток промисловости й брак освічених агрономів не дали інтенсифікації перетворитися в нас на явище хоч до деякої міри загальне й помітне. Тільки після 1917 року почалася в нас серйозна боротьба з трипіллям, усюди почали заводити складніші сівозміни. Тепер розвиток інтенсивного господарства впирається в СРСР у відсутність хемічних удобрень, у відсталість дрібного господаря і в нерухомість самої техніки.

Америка, маючи постійно запас вільних земель, не була вимушена підвищувати врожайність з

гектару. Водночас велетенський розвиток промисловости ПАСШ, і зокрема машинобудівництва, давав можливість американцям домагатися загального збільшення сільсько - господарської продукції, збільшуючи кількість орної землі й вживаючи машин. Машина дозволяла фармарові в ПАСШ з такою самою кількістю робочих рук, а іноді навіть і зменшивши цю кількість, орати великі площі і одержувати великі валові запаси хліба, не підвищуючи врожайности з гектару.

Отже, машинізація сільського господарства сприяє укрупненню його, а не інтенсифікації. Якщо в Європі вирішальною фігурою в роботі є агроном чи хемік, то в ПАСШ ця вирішальна роля належить більше інженерові чи конструкторові сільсько - господарського машинобудівництва.

Реконструкція сільського господарства в СРСР, природно, повинна була б зупинитися перед питанням: який тип господарства для нас придатніший: європейський чи американський. Вирішити це питання, проте, далеко не так легко, бо в той же час ми в нашій країні забезпечені від випадкових явищ стихії приватного господарства, маючи в своєму розпорядженні можливість сполучити в одному господарстві переваги тієї і іншої системи за певним визначеним пляном. Яка є можливість і яку вигоду дасть таке сполучення, і в якій саме комбінації,—оце й має вирішити досвідна робота радгоспів, подібних до нашого номеру другого.

Беручися вирішувати серед інших і це питання, ми мусимо користуватися не тільки з свідчень нашої

практики, але й з висновків практики закордонної, зокрема, американської; водночас ми завжди мусимо пам'ятати, що закордонний досвід одержано в умовах приватно - власницького господарства, а це має дуже велике значення.

Так, приміром, одне з найголовніших питань про рентабельність трактора порівняно до коня в ПАСШ тепер досить заплутане. Трактор, щораз більше поширюючися, захоплює все нові галузі роботи, але поряд з цим можна вважати за більш - менше доведене, що робота трактора не здешевлює роботу. Так, за відомостями, що їх має Департамент Земельних Справ ПАСШ за 1920 рік, вартість тягової сили на 1 акр становила:

	Коні	Трактори
	(у долярах)	
Весняна оранка	2,89	2,07
Осіння оранка	3,04	2,13
Дискування	0,64	0,67
Збір врожаю (снопов'язалкою)	0,59	0,67

Для 1921 року цифри були зовсім несподівані:

	Коні	Трактори
	(у долярах)	
Оранка весняна	1,53	1,70
Оранка осіння	1,62	1,70
Дискування	0,34	0,55
Збір врожаю (снопов'язалкою)	0,31	0,55

В останній таблиці геть усі роботи трактором дорожчі від робіт кіньми. 1921 рік — рік початку кризи з великим зниженням цін. Це зниження, як бачимо,

загалом було не на користь тракторів. Але й до кризи дискувати й збирати врожай було вигідніше кінями. Порівняльна нерентабельність трактора мусить набагато збільшитися ще й через те, що в умовах ПАСШ тракторів не щастить відтіснити стільки коней, скільки припадало б за еквівалентом його сили. Господарству фермера доводиться лишати на роботі більшу чи меншу кількість коней, скільки б він тракторів не додав. Деякі роботи й досі можна робити конем.

Щоб надолужити збитки, що їх має фермер у своєму господарстві, лишається один шлях — використати трактор десь поза господарством або ж у своєму господарстві, як стаціонар. У Дакоті, приміром, 50% усіх ферм, що мають трактори, використовують їх поза господарством.

Якби ми сліпо наслідували досвід ПАСШ, перед нами неминуче стало б питання про нерентабельність трактора й може навіть про вигідність кінської сили.

Безперечно, що ця плутанина в питанні про рентабельність трактора є наслідком причин, які лежать не стільки в самому сільському господарстві ПАСШ, скільки в загальних умовах економіки країни. Трактори тепер виробляють кілька фірм, самий тип трактора досі ще остаточно не вироблений, стандартизація у виробництві машин для сільського господарства далеко не закінчена, нарешті, тракторні заводи виробляють і інші машини. Не зважаючи на високий розвиток промисловости в ПАСШ, у тому числі й промисловости с.-г. машин, можна запевнити, що більше укрупнення тракторних заводів і спеціалізація їх

здешевили б трактор і зробили б його рентабельнішим.

Водночас моторизацію сільського господарства не можна цілком закінчити, доки не вживатимуть машин для тих робіт, що їх досі роблять кіньми. Особливо це стосується робіт на полях просапних культур. Дуже можливо, що інтенсифікація сільського господарства ПАСШ через це так повільно й розвивається, що немає машин для робіт з інтенсивнішими культурами, а коли і є, то вони далеко ще не задовольняють.

Ми взяли для прикладу одне з складних питань, що їх вирішити має наш досвідний радгосп. Звісно, треба визнати, що велика досвідна радянська робота тільки но розпочинається, що вона пильно стежитиме й за досвідом інших країн та господарських закладів, але найголовніше, вона шукатиме вирішення насамперед у власному досвіді. Для нас уже й тепер ясно, що наш досвід навіть і не може бути досвідом тільки одного якогось радгоспу, навіть усіх досвідних радгоспів, що через самий характер нашого господарства він може бути тільки загальнодержавним досвідом у всіх галузях, спільних з сільським господарством, особливо у галузі сільсько - господарського машинобудівництва.

Зокрема, дуже цікаві шляхи інтенсифікації господарства за наших умов. Ми вже можемо передбачати, що найбільше укрупнення господарства допоможе нам цілком зріктися роботи кіньми, а значить і витрачання чималої площі на зрошення корму для коня. Але цілковита моторизація господарства відразу ж стикнеться з браком природного гноевого удобрення.

Отже, швидша організація виробництва хемічного удобрення є одним із невідмінних наслідків моторизації. У цій галузі взагалі тісно зв'язані, а іноді навіть і переплутані, дуже багато питань загального господарського розвитку наших республік.

Вирішити й розв'язати всі ці питання — у цьому й полягає завдання нашого номеру другого.

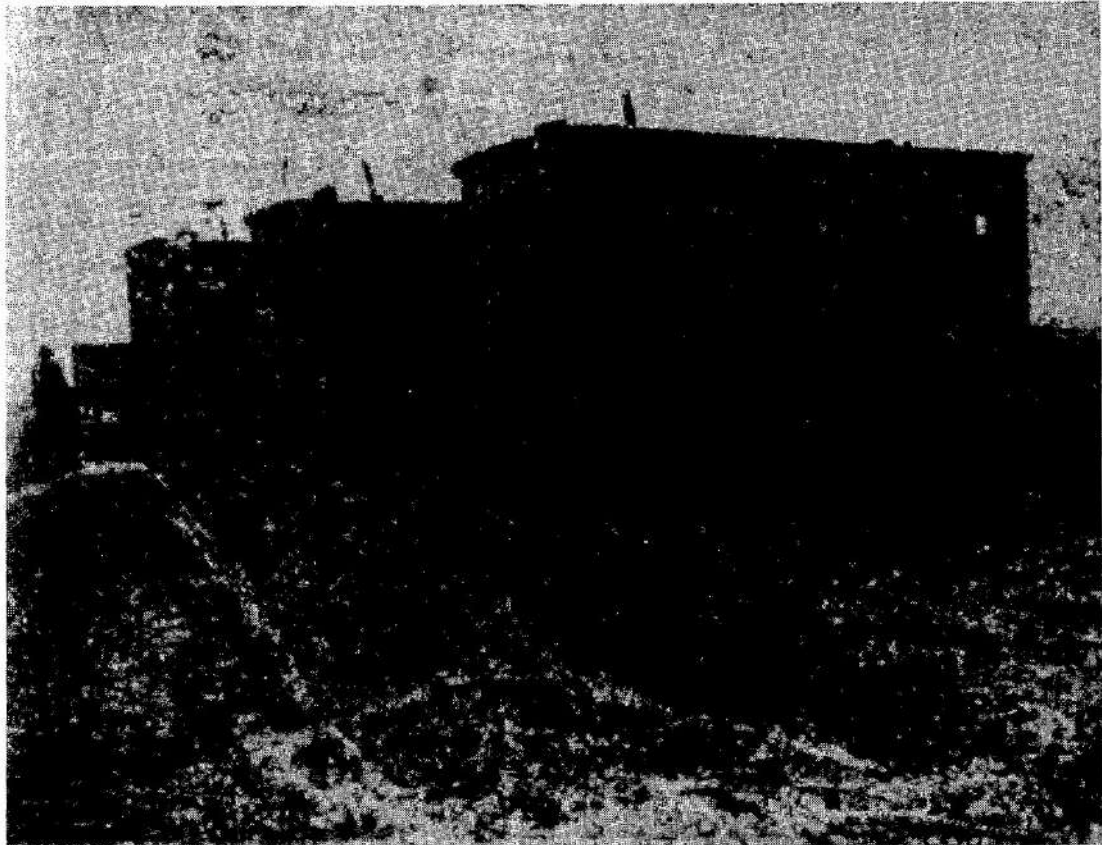
Але крім таких питань широкого значення, ми маємо дуже багато окремих деталей, висвітлити які в умовах великого господарства неодмінно треба найближчими часами. Між такими деталями питання сівозміну, вибору сортів насіння, вибору системи тракторів та іншого знаряддя, сама техніка роботи великого господарства мають значення ближчих практичних питань, бо від вирішення їх залежить кількість хліба в країні найближчими роками.

БИЧКИ ТА КАТЕРПІЛЕРИ

До весняного засіву в Єгорликській станиці зібралось всеньке ядро майбутнього номеру другого: механіки, агрономи, трактористи. Треба визнати, що ми трохи спізнилися, і, коли б не пізня весна, було б дуже погано. Трактори, правда, були готові своєчасно, але сівалки приставили буквально в останню хвилину. Насіння розвезли ще взимку й склали під брезентом у полі. Біля складів жили сторожі в спеціальних вагончиках на колесах. На ці вагончики ми покладали великі надії, поглядали на них з радістю; але ні того, ні другого вони не справили: робили їх у наших майстернях з вогкого дерева і хоч і

були в них пічки, але крізь щілини в стінках все тепло вивувало. Намети були набагато тепліші.

До 9 квітня всі сили, що їх ми мали для засівної кампанії, ми зорганізували й зібралися на місцях,—

Мал. 2. Вагончики

хто у вагончиках, хто в наметах. 12 квітня почалася сівба.

Протягом тижня все було гаразд. У полі працювали 68 тракторів: 20 Клетраків, 28 великих Інтернаціоналів і 20 малих Інтернаціоналів. Плазуновий Клетрак кожний був озброєний трьома сівалками, Інтернаціонали—однією. Працювали ще кілька Ойль-Пулей на сорок сил, що їх мали використати для весняної оранки.

Усю Єгорликську ділянку було поділено на п'ять частин. Багато було суперечок про розмір первісної радгоспної ділянки, так би мовити, одиниці робітної і операційної. Сім тисяч гектарів охопити одним господарським і агрономічним оком було, звісно, неможливо. Та й самий розмір — 7000 га — для нас, що знали тільки воляче господарство, здавався чимсь неосяжним. Голоси поділилися: дехто був за дуже великі, а дехто за дуже дрібні ділянки. Питання вирішили, так би мовити, по - „божому“ — нікого не образили, ділянки визначили приблизно по півтори тисячі гектарів. Тут, між іншим, мало найбільше значення не наше організаційне передбачення, а розташування ярів і балок, що природно ставали на перешкоді розгонові наших борозен і заїздів.

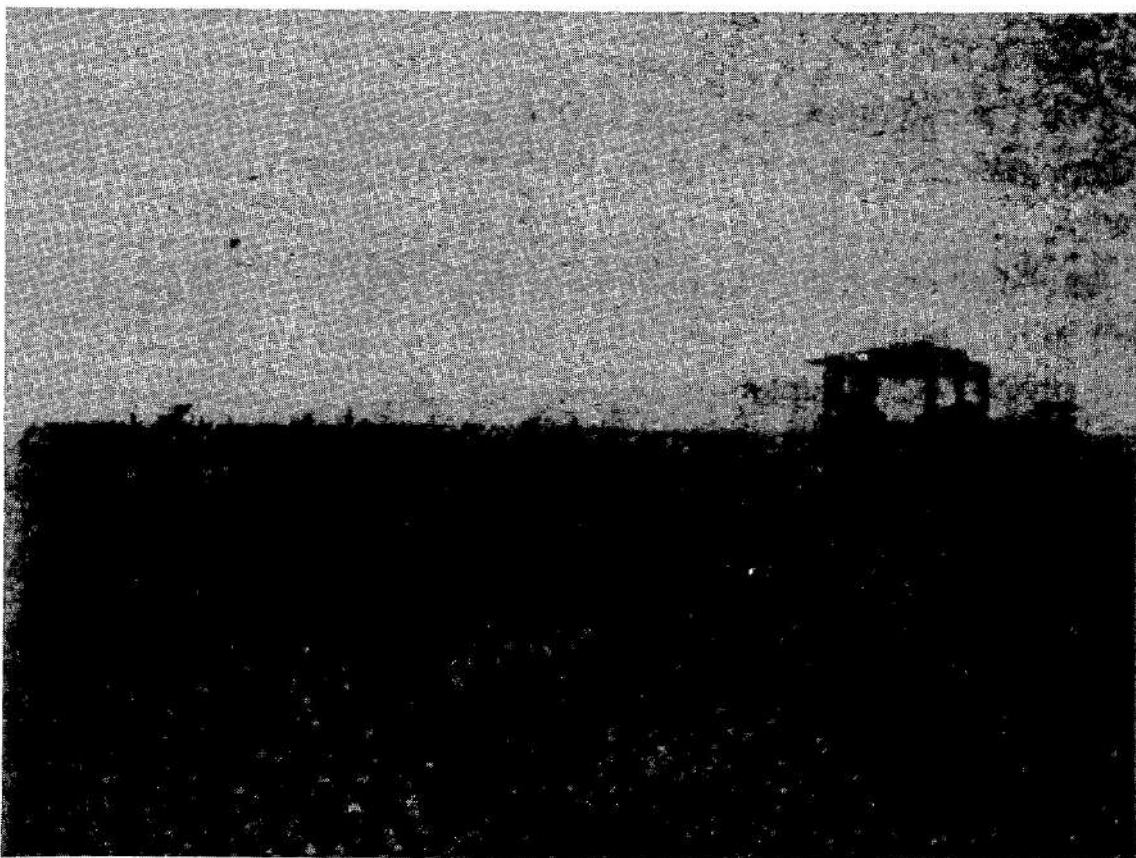
Кожна з ділянок, що створилися після розподілу, одержала марку засівного матеріялу та окремого завідувача. До кожної прикріпили і окрему бригаду тракторів і сівалок. Уже після перших кроків наших виявилось, як легко нам звільнитися від чарівного впливу американської практики та американської економіки. Весняний засів був у нас цілком механізований: тільки щоб об'їздити ділянки, до кожної з них ми приписали по троє коней, які не мали ніякої претензії вважати себе за реманент.

Нам лишається ще тільки винайти невеликий плазуновий швидкохідний трактор - автомобіль, і тоді навіть для нагляду непотрібний буде старий друг людини.

На п'яти ділянках засіяли: ячмінь, пшеницю Альбідум, пшеницю Мелянопус, пшеницю Гарновку.

Була ще шоста ділянка — на землях колгоспу імени роковин Жовтневої революції, що її обслуговували наші трактори.

Засіз тривав уже п'ятий день, аж коли 17 квітня налетіла снігова хуртовина з морозом до 10°. Вона

Мат. 3. Клетрак із сівалками

наскочила зовсім несподівано й захопила в справжні зимові обійми всю нашу організацію. Снігопад був такий великий, що трактори аж до самого верху засипало снігом. Люди поховалися у вагончики, але хуртовина й на думці не мала обмежитися тільки цією неприємністю. Заметеними снігом дорогами нічого було й думати підвозити харчі для тих, хто працював

на полі. Трактористи, механіки, агрономи, поголодувавши добу, почали відступати. Багатьом довелося йти верстов п'ятнадцять. Тільки над вечір другого дня зібралися всі в Єгорликській.

Хуртовина лютувала днів зо два, але знов розпочати засів ми могли лише 23 квітня.

Така безглузда вихватка великої природи нас дуже образила. Ми й так уже спізналися з засівом, а тут ще якісь хуртовини заважають. Ніякої користи цей сніг навіть і для природи дати не міг: трохи весняного гарячого сонця — і він геть зник під його промінням. Це саме гаряче сонце недвозначно натякнуло нам, що треба вживати якнайрішучіших заходів, щоб якнайскорше закінчити засів. Ми зрозуміли натяк і почали працювати цілу добу, роблячи перерви тільки щоб підлити горючого й підмастити трактори та знаряддя.

У Донських степах загули вночі майже незримі трактори. Вогники ліхтарів протягом тижня плазували попереду темних силуетів машин на Єгорликському полі, що тікало десь далеко за обрій. 1 травня сіяти скінчили

Для першого досвіду нічної роботи ми взяли карбітові ліхтарів. Наслідки одержали не дуже вдалі — ліхтарі були досить підсліпуваті. Але дальшу роботу ми вирішили сплянувати, передбачаючи замінити карбітові ліхтарі на електричні. Прожектор дає змогу трактористові бачити те, що йому треба, далеко попереду або зовсім близько, і з такими ліхтарями нічна робота вже буде не гірша від денної.

Ту ділянку, що її віддали колгоспові (1700 гектарів), ми тільки засіяли, а боронували вже колгоспники во-

лами, кіньми, верблюдами і взагалі скотиною. За умовою за нашу роботу й за навчання трактористів колгосп віддавав нам одну третину врожаю — як бачите, ніякої добродійности.

Наші дванадцять малих Інтернаціоналів, кожний зачіпивши одну сівалку, рушили тереном колгоспу.

Мал. 4. Повертаються з засіву

Щоб встигнути підготувати поле для цієї сили, колгоспові довелося поставити поперед нашої колони щось із 100 пар биків та іншої братії. Біля кожної пари один - двоє погоничів. Видовисько було величньо - кумедне й навіть символічне. Посвячені старовиною і патріярхами, наші бички величезною маніфестацією рушали полем, під надхненні вигуки:

— О, гой, о щоб тобі!..

— Та куди ж ти воротиш!..

Були вигуки, розуміється, ще виразніші і, так би мовити, надхненніші.

А далеко позаду маніфестації, щоб не лякати лагідних тварин зайвим галасом, струнко рушає приступком бригада Інтернаціоналів.

Особливо цікаво було підчас ночівлі. Десь біля дороги розташовуються два табори. По один бік — великий табір, повний живих істот, кормушок, де пахне сіном і свіжим гноєм, лунають людські голоси, воляча розмова й всякі інші згуки. По той бік — застигли в тиші невеличкою групою Інтернаціонали і Ойль-Пулі та подекуди мовчазна людина — механік, тракторист. Тут пахне трохи гасом — усе це таке просте, впевнене й могутнє.

Колгоспники - господарі й жителі козацької стації дуже скептично поглядали на наші машини й запевняли нас, що для засіву трактор непридатний: надто придушє ґрунт. Те, що трактор придушє ґрунт колесами — цього, звісно, заперечувати не можна, але ступінь шкідливості цього колгоспники все таки перебільшили. Проте, щоб заспокоїти господарів, наші механіки приладнали проти задніх коліс трактора невеличкі борінки, які слідом за колесом дряпали ґрунт і всі були задоволені.

І ці суперечки і сумніви, і це „задоволення“, і маніфестації сотні пар бичків, і кумедна протилежність між табором волів та колоною Інтернаціоналів — усе це зовсім нечувані в світі явища, усе це широкі плями нового суспільного ладу. Багато ще доведеться

переживати сумнівів і протилежностей у майбутньому, ще може не одного разу й на наших ланах, і десь інше „Азія“ протиприродно зустрінеться з „Америкою“. Але головний зміст цих зустрічей вже й тепер ясний. Річ не в ітм, що бички не гармонують із трактором, не в тім, що трактор гордо несе заперечення цінності цього самого клясичного „круторого“ двигуна. Річ у тім, що бички в нас ліквідується організовано й з патосом. Сотня колгоспників, що керували сотнями волів на оранці й засіві 1929 року поряд з Інтернаціоналами та Ойль - Пулями, усе це майбутні трактористи на нових тракторах колгоспного господарства. І ці погоничі - трактористи свідомо й весело сьогодні поганяють своїх бичків і сьогодні ж знають, що завтра вони поганятимуть Інтернаціонали. Тут немає цього клятого повільного здихання розпорошених дрібних власників волів, немає одчаю й безпорадності перед багатим фермером, що наступає тихою сапою. На наших ланах це було для нас так очевидно й показово. Коли колона двох десятків могутніх тракторів розтешувалася проти табору волячого царства, що вмирає, нам було ясно й зрозуміло: ось нове машинове суспільство стало на допомогу громаді волячих господарів, щоб і вони швидше стали членами цього машинового суспільства. І самі гектарні розмахі, і зосереджені в одному пункті десятки машин, і зосереджені в тому самому пункті сотні волів — усе це не що інше, як картина розумного людського організованого натиску у великому масштабі.

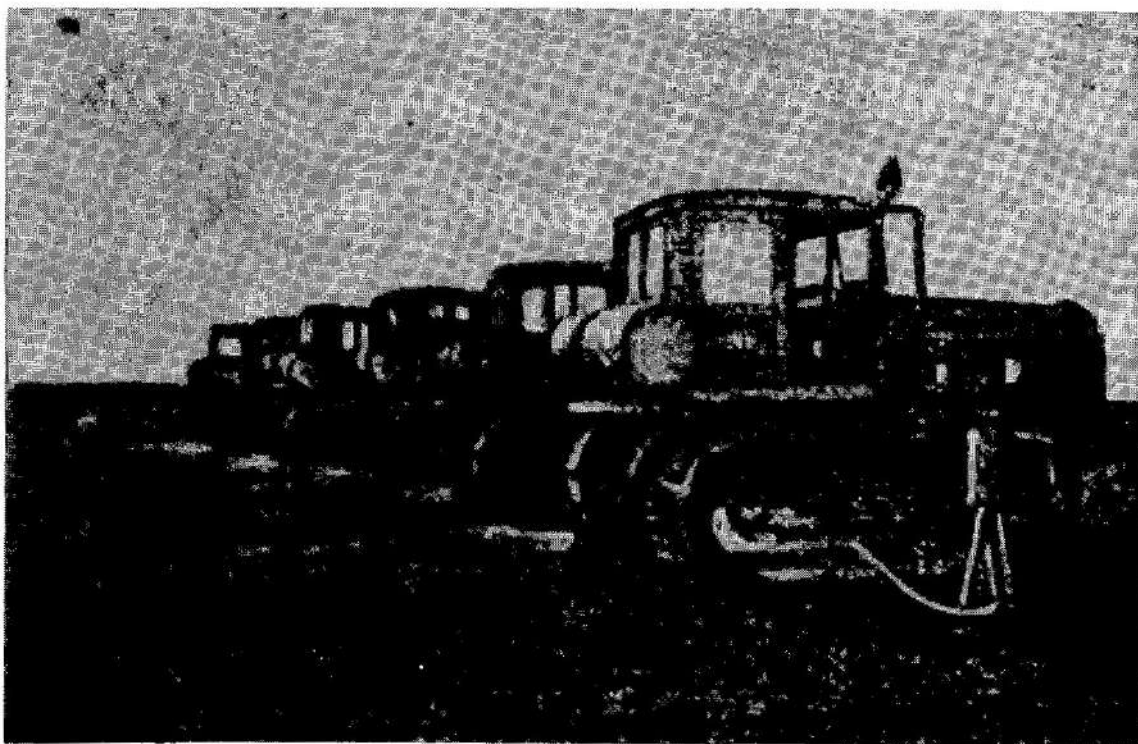
Протилежна картина — дрібний крамар - машино-торговець в американському „селі“, що підтримує

постійний зв'язок з фабрикантом, з компанією, умовляється з ним відтіснити з цієї торгівлі кооперацію, про підвищення цін на машини, що продає ці машини „найкредитоспроможнішим“ хазяям, які можуть вільно йти шляхом укрупнення індивідуального господарства; увесь цей процес тракторизації сільського господарства, вигідність якої навіть і для „кредитспроможного“ хазяїна зробилася, нарешті, сумнівною, ця надмірна уважність підприємця до хазяїна, що починається з відрядження інструкторів, постачання запасних частин і навіть агрономів, а кінчається цілковитою байдужістю до долі його та надісланого трактору, як тільки конкуренція дала гарні наслідки й перемогу для фірми, безліч неприпустимої реклами, що збільшує ціну на трактор на кілька відсотків, завжди нові марки й нові привабливі перспективи — ось протилежна картина, що іншими словами зветься тепер в Америці — „проблемою фермера“. Адже для кожної письменної людини ясно: „проблема фермера“ полягає в питанні: чи витримає фермер усю цю геніяльну машинізацію, чи не витримає. Коли витримає — добре, значить тракторні компанії й надалі багатітимуть. Не витримає — треба шукати таких самих фермерів десь у Аргентині, у Мексиці, у Канаді.

А тимчасом у дійсності проблеми ніякої немає: фермер засуджений завжди лишатися на найнепевнішій межі — між „витримає“ і „не витримає“, між одчаєм і надією, між збагаченням і злиднями та зубожінням. В умовах дрібного, ба навіть середнього фермерського господарства, трактор не спричиниться до масового

збагачення селянина: він збудує гараж для трактора, але він не зруйнує стайні й не продасть коней. Усі прибутки й дивиденди мають своє призначення — кишені магнатів — машинобудівельників.

Ми з великою любов'ю ставилися до наших залізних американських колеґ, до всіх цих Ойль - Пулей,

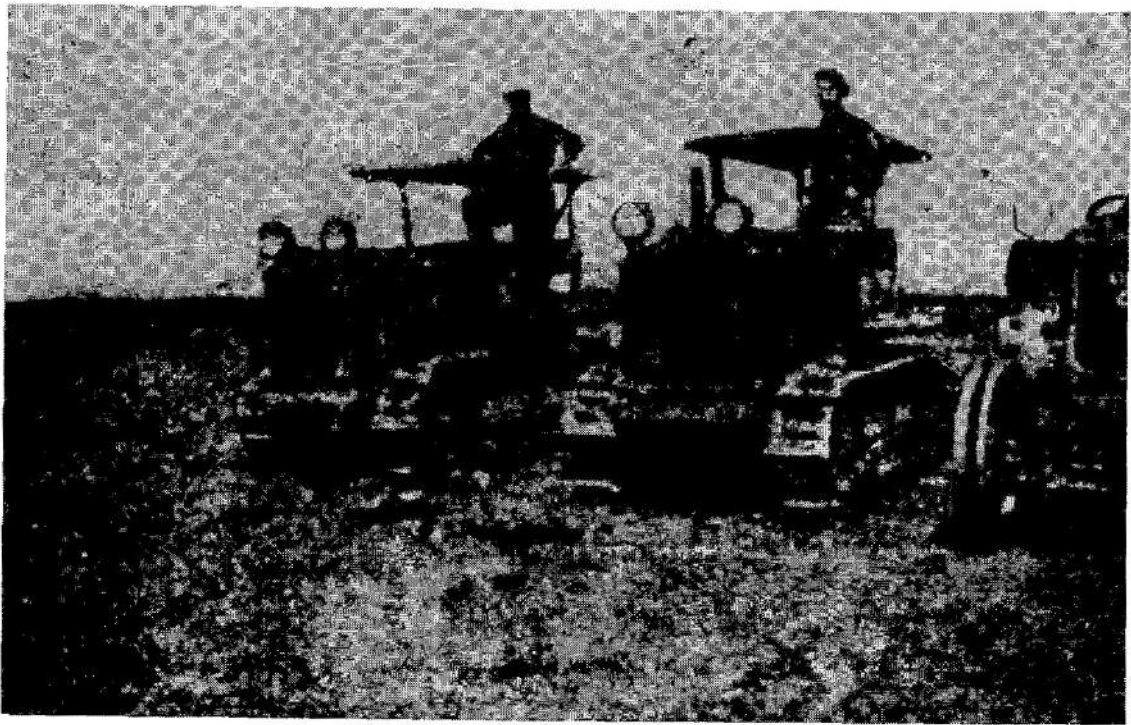
Мал. 5. Катерпілери

Ітернаціоналів, Клетраків та Катерпілерів. Ми, правда, по-товариському дуже добре вивчили всі їхні хиби і якість: і малосилля Ойль - Пуля, і примхливий характер Клетраків, і незручність Катерпілера для керування.

Особливо Ойль - Пуль не був до вподоби нашим механікам. На засіві він буксує, на весні як оре, не зва-

жаючи на свої 40 сил, він тягне тільки один плуг. „Ой - плюй“ — інакше його й не називали.

А тимчасом, це дуже добра і економна машина для стаціонарної роботи, і тут якийсь інший трактор на-вряд чи витримає соціалістичне змагання з Ойль - Пулем. Інтернаціонали (виробництво найбагатішої аме-

Мал. 6. Клетрак

риканської фірми „Міжнародної Компанії“) були ніби зовсім добрі, але цього в нас просто не хотіли помічати: так усім припали до вподоби плазунові трактори. Найкращий колісний трактор, після маленького дощичку чи на вогкуватому ґрунті, неодмінно буксує, затримує роботу, псує настрої механікові, псує поле.

Крім того, він усе таки пресує землю, після Ойль - Пуля сліди від коліс підчас весняної оранки видко

навіть на другому боці шара, і такий шар бороною розпорошити майже не можна.

Плазуновий, витончений Клетрак, не зважаючи на всю свою вагу, торкається ґрунту такою безліччю квадратних вершків і сантиметрів, що земля майже не відчуває тягарю машини. На кожний квадратний сантиметр цього тягарю припадає зовсім небагато, а його гусінь так ніжно і ласкаво торкається земної поверхні, ніби це не трактор, а балерина. Наше захоплення від Клетраків трохи вщухло, тільки коли ми одержали ще кращі Катерпілери. Ці не вередують, дуже приємні, міцні і взагалі чудові машини. Новий харківський і Челябінський тракторні заводи будуватимуть тільки Катерпілери.

Між іншим, у нас у радгоспі зовсім немає цих славетних „Фордзонів“. Їх малосилля й ненадійність конструкції примусили Зернотрест відмовитися, і до того ж остаточно, від цієї марки тракторів.

Читач, звісно, здивований:

— Відмовитися від Фордзона?

— Так, не варт говорити про Фордзона, про цю легковажну блящану істоту, що після найменшої неприємності вимагає валер'янових крапель і лікування.

ПРО ВІВЦІ Й ЩЕ ПРО АМЕРИКАНЦІВ

У середині травня ми почали орати пар в основному масиві, поблизу станції Верблюд, на ділянках: Південний Верблюд, Північний Верблюд та Злодійській. Вирядили на це діло 55 тракторів — переважно Інтернаціонали й Клетраки.

Навкруг Верблюда ми побачили шосте століття після різдва христового. Увесь степ заповнили вівчарі. Колись давно ще сюди прийшли переселенці з Молдавії, так принаймні розповідають старі люди. Чомусь ці молдавани пішли назад історичним шляхом і перетворилися на справжніх кочовників. Цілий рік блукають вони степами із своїми вівцями, а овець цих вони мають „чималенько“: отара з 200 овець — найменша й за сина власника такої отари не кожний вівчар віддасть свою дочку. На яких правах кочували вони раніше, хто його знає, а тепер вони орендували в Райстанради ділянки занедбаної землі — гектарів із 100 — 200 навкруг якогось ярка, викопували тут яму й накривали її соломною — це була халупа. Навкруг халупи робили велику огорожу з найпростіших матеріялів — і база готова. У степу нікому стежити за межами, тому, орендуючи 100 — 200 гектарів, вони володіли всім степом. Вівці блукали степом протягом цілого року — взимку сніг тут неглибокий, а вівця — істота не вередлива, відкопає якось стару траву — і харчова проблема розв'язана.

За отарами ходили чабани, нарід на диво здоровий і чомусь усі, один в один, руді, усі в папах. Ми не встигли добре розібрати, хто з цих людей був хазяїн отари, а хто наймит.

Усі оренди на ці кочові степи райстанрада скасувала, тільки но почали організовувати радгосп. Але руді й на думці не мали йти з своїми отарами десь інше.

Коли наші машини зачепили поле з одного краю, ми ввічливо звернулися до рудих з попере-

дженням. Підходити до них було не дуже безпечно: люті пси охороняли отари і їх було стільки, що розпочинати балачки можна було тільки з далекого обрію, і до того ж неодмінно з такої теми:

— Гей, хазяїне, забери своїх собак...

— А що?

— Побалакати треба...

— Подожди!

Починалася демобілізація ближчої ділянки собачого фронту, а тимчасом ви могли обміркувати, що далі робити.

Нарешті настає така хвилина, коли до отари можна наблизитися з найменшою небезпекою для життя.

— Оремо, їдьте геть...

Рудий у папасі надає своєму обличчю дипломатичного виразу і всім своїм виглядом показує вам, що хоч він собак і прогнав і розпочав з вами розмову, але водночас він дуже добре розуміє, що всі ваші домагання ні на чому не обґрунтовані, що ви просто захотіли побалакати, що в дійсності нікому їхати не треба і взагалі нічого спішного немає.

— Та поїдемо, що там казати.

— Але ж коли поїдете! Сьогодні оремо...

Рудий зсуває папаху на потилицю й посміхається; він оглядає безлюдний степ хитрими очима й дружньо плескає вас по плечу:

— Коли ще сюди дійдете — хіба восени. Встигнемо ще поїхати...

— Ну, дивіться.

Помилився рудий: надвечір увесь степ навкруг його отари, загороди і халуни гуде й здригається; його

зелені груди покопані, покалічені. Зникли всі буйні естетичні парослі бур'янів, тирса та інше добро шостого століття. Новенький, з - під голки, гектар вкрив степ аж до обрію й далеко за обрій.

Дипломатичні фізіономії не дійсні. Уже не всміхається рудий, а квапливо й похмуро згортає свою базу й поспішає забратися разом із своїми вівцями й собаками через невеликий зелений прохід кудись на північний схід. Незабаром і там наздоженуть його Інтернаціонали.

Мал. 7. Табор

Треба признатися, що й ми самі, радянські агрономи та механіки, оті самі, хто ще вчора з олівцем у руках і з міліметровкою на столі точно передбачили, які площі зорють сьогодні наші машини, ми й самі просто фізично не були гідготовані до розмаху нашої власної роботи. Мимохіть ми уявляли собі недалеке майбутнє зовсім невірною: просто наші очі, наші почуття віддалення ніколи не мали діла з подібними великостями. Тому й ми спочатку із здивованням зустрічали наші машини в таких місцях щодо яких ми

намічали пляни лише на папері, але які зовсім не відповідали тому, що ми собі уявляли.

Парова оранка тривала аж до жнив. Кожна ділянка в цей час являла собою цілу установу. На ділянці розташовувався табір вагончиків і наметів. Штат ділянки складався з таких осіб:

Завділянки	1
Помзавділянки	2
Завгосп	1
Старший механік	1
Чергових механіків	2
Обліковців	2
Слюсар	1
Табельщик	1
Коваль	1
Керманичів	60
Куховарок	3
Прибиральниць	2
Сторож	1
Конюх	1
Разом	79

До кожної ділянки був прикріплений один вантажовий автомобіль. Увесь цей наряд, разом з машинами, жив у полі, поки не скінчилася оранка. Разів зо два - три табору доводилося пересуватися з місця на місце, бо робота посувалася вперед.

У далекому степу ми все таки намагалися зробити своє життя культурнішим і веселішим: один раз на тиждень до табору приїздило авто - кіно, тут же організовували лекції для керманичів, бо більшість їх були замало підготовані й на нових машинах не досить добре розумілися. Була в нас і клубна робота,

але в такому невеличкому колективі, та ще переобтяженому роботою, серед безлюдного степу надати належного розмаху цій справі було все таки нелегко. Найвеселіше було в нас, коли до нас приїздили гості — селяни з хуторів. Їх ми завжди люб'язно посилали

Мал. 8. Керівники

трактор, запряжений у тракторного візка. Іноді й ми їздили до них у гості — до клубу.

На початку нам здавалося дуже складною справою — організувати зміну черг керманичів. Завдання полягало в тому, щоб у найкоротший термін змінити на 15 — 20 машинах, розпоршених на віддаленні у 8 — 10 верст, одну бригаду керманичів на другу. Щоб не витрачати зайвої енергії на різні заїзди й повороти, ми

організували оранку так, що гін мав до семи верст завдовжки. Вранці трактори звичайно починали однією колоною, але протягом дня вони розходилися, одні лишалися позаду, другі йшли вперед. До того часу, як приходила зміна, машини були розкидані на всій ділянці в напрямі останньої борозни.

Щоб легше було керманичам пізнавати свої машини і не затримувати зміну, кожний трактор мав свій прапорець певного, тільки йому властивого, кольору. Під час зміни вантажевий автомобіль на всю швидкість мчить вздовж лінії тракторів, а керманічі, пізнаючи свої кольори на машині, що працює в полі, стрибають з нього.

З оранкою пару в нас було все гаразд.

Але наприкінці травня подув суховій. Це звичайнісінький північно - східній вітер середньої сили, але дуже сухий. Він надзвичайно добре висушує все, що зустрічається на його шляху, а найголовніше — ґрунт.

Виявилось, що суховій набагато неприємніша штука, аніж ми гадали, склавши собі думку про нього з оповідань місцевих жителів. Крім того, що цей вітер дуже сухий, він ще й холодний. Уранці було так холодно, що доводилося чимало помучитися, заводячи трактори. У полі шар, що його зорював трактор, враз висихав і перетворювався на порошок, який зараз же злітав у повітря і обертав роботу керманіча на справжнісіньку каторгу. За якихось три дні нам усім, особливо керманичам, очі були запалені, губи потріскалися до крові. Усе це вкриває товстий шар порошу і єдиний порятунок — це обтрусити його. І без суховія

наші бригади терпіли від нестачі води. Для тракторів і загального вжитку воду довозили з хутора за кілька верст. Денебудь покупатися, хоч трохи обмитися, не можна. Верстов за три є хутір з невеликим ставком, але ним заволоділи вівці й купатися там нікому й на думку не спаде. Зовсім близьенько від нашого табору був струмок, але це було щось таке мізерне,— коли хвилин із десять тримати в ньому

Мал. 9. Інтернаціонали на оранці

руку, то в жмені набереться не більше як півшклянки води, якою можна хіба тільки самий ніс обмити.

Лише на восьмий день ущух вітер, із заходу впливли чільні колони хмар. До ранку вони знову зникли. Усі ми цілий день тільки те й робили, що поглядали на цей визвольний захід. Хмари дратували нас протягом п'яти днів і, нарешті, вдарила злива, та яка! Взагалі наша „Печенігія“ має щось спільне з Сахарою.

Разом з дощем з заходу одержали ми ще одну довгождану й приємну істоту: Катерпілер.

З Америки приїхав цілий транспорт: комбайни, інші машини й 20 п'ятидесятисильних Катерпілерів. Наші

керманичі неймовірно зраділи, побачивши цю гарну, міцну, чудово скомпановану машину. Комбайни передали на Єгорликську, до майбутніх жнив, а Катерпілери працювали на основному масиві Верблюда.

З комбайнами й з Катерпілерами приїхали представники різних фірм — американці. Близькими днями влаштували своєрідний бій, щось подібне до бою півнів. Поставили завдання одному Катерпілеру та одному Клетраку, обидва плазунові і обидва майже однакової могутності.

Біля одного й біля другого — представники фірм — інженери - механіки. Обидві машини мали їхати на пологістий, але досить довгий горбок. Завантажили трактори двома чотирилемішними плугами кожний. Як ми того й сподівалися, Катерпілер спокійнісінько зліз на горбочок, а Клетрак — вередував, вередував і, нарешті, ганебно загруз на місці. Радянська людина, як відомо, не хворіє на джентлменство. Дотепні зауваження, сарказми, порівняння та іронічні жарти, хоч їх і висловлювали мовою незрозумілою для американця, очевидно дійшли до глибин американської душі й зробили своє діло. Агент Клетрака хвилювався, сердився, здається, лаявся, мабуть доводив, що все лихо не в машині, а у варварах на машині, але кінчив тим, що втік з поля, покинувши в безпорадному стані свій трактор.

Взагалі з червня у радгоспі американців розвелось дуже багато: були інженери, механіки, представники комерційних відділів і навіть професор Вільсон, відомий авторитет сільсько - господарської економіки.

Американський інструктаж був потрібний, щоб працювати таким: новими машинами як комбайни. Від цього інструктажу в Зернотресті багато дечого сподівалися, але тепер треба визнати, що в цілому він себе не зовсім виправдав. Усією роботою на комбайнах під час жнив керували американські механіки, але в нас почувалося, що вони не охоче відкривали нашим таємниці нової роботи. Наші механіки здебільшого були незадоволені з чужоземців і запевняли, що без них було б краще.

Можливо, що в цій галузі, у взаєминах між нами і американцями, чи ми чи вони чогось не зрозуміли, не знайшли спільної мови, тим більше, що наші мови, в буквальному розумінні цього слова, були різні. Усе таки треба зауважити, що американці ввесь час трималися дуже стриманно й навіть трохи презирливо щодо нас.

Жили американці окремо від нас, користувалися з окремих машин, у приватному житті намагалися з нами не зустрічатися, у роботі — обмежуватися тільки безперечно потрібними словами. Навіть до керівного персоналу вони ставилися трохи холоднувато, і видно було, що авторитетності цього персоналу вони не визнавали.

Дуже можливо, що в їхніх американських душах щось корчилося й верещало, коли вони дивилися на нашу недосвідчену роботу, може від нашої загальної некультурності, невміння поводитися з машиною, а може їм органічно гидкий самий характер нашої поведінки, нашої логіки, нашої віри в цінності, що вимірюються незрозумілими для них і гидкими мір-

ками: громадською користю, свідомою дисципліною і взагалі так званими вищими міркуваннями. Може, їх долярові душі просто нездатні без корчей спостерігати рух не визначений безпосередньою зацікавленістю.

А може, в нашій роботі ми дійсно були огидні й ліниві, і надто балакливі, надто самовпевнені. У всякому разі вживання брудних відер для гасу цілком природно могло не те що американську душу обурити, а і в нас з цими відрами, ніде правди діти, були гріхи: знаєте, по старому, російському звичаю — механікові лінь було, доручив чорноробові, а чорноробові теж не охота і т. д.

Але, безперечно, що в чомусь основному багато дещо в нас для американців незрозуміле.

Саме життя наше здається їм, мабуть, часткою іншої стихії, не тієї, у сфері якої тече їхнє життя. Ось професор Вільсон, розмовляючи з нашими агрономами, кілька разів говорив, що, мовляв, росіяни мають дуже багато непотрібної і зайвої теорії, багато всякого вченого вивчення, наукових дослідів, комісій, кабінетів, і дуже мало справжнього практичного досвіду, господарської перевірки і навику.

У великій частині, професор, мабуть, має рацію. Безперечно, нам від теорії часто й зідхнути не можна: і ніколи і повітря важке. В одному нашому радгоспі завжди були присутні кілька вчених фігур, представників найрізноманітніших установ та інститутів. Немає сумніву, що зайве теоретизування, особливо, коли воно хоч би частково визначає керівну роботу центру, у великій мірі зв'язує ініціативу місць

і вірну організацію та облік досвіду, що може дати справжній ефект тільки тоді, коли він різноманітний, коли його взяти на увагу в найменших дрібницях.

Цей шкідливий вплив панівного впливу теорії ми всі дуже добре розуміємо, тому в нашому досвідному радгоспі ми й припускаємо найрізноманітніші машини й найрізноманітніші комбінації їх. Зовсім так само, слухаючи думку наших теоретиків і віддаючи їм належне, ми все таки остаточне слово даємо практичній спробі і досвіду. Нарешті, ціле життя наше, особливо економічна організація та організація господарська, побудовані скоріше на навикові та гострому зорі робітника, аніж на книжковій думці того чи іншого автора.

Навіть, коли б американські докори й були до кінця вірні, нам особливо впадати в розпач зарано. Безперечно, така капітальна перебудова, що тепер у нас відбувається, і не може бути організована інакше, як починаючи з дедуктивного, чіткого пляну. Наше від нас не втече, а ми не втечемо від досвіду. Рік^у - у - рік до нашого пляну ми додаватимемо потрібні досвідні зміни. Інакше й бути не може — іншого шляху немає. Не починати ж нам, справді, з американського досвіду.

Але найголовніше: ми певні, що питання вирішується зовсім не у відношенні теорії до практики, а в самій якості так практики, як і теорії.

Ми не заперечуємо, що ПАСШ мають право пишатися з своїх технічних досягнень і своєї практики. На підставі цієї практики американці мають уже й теорію. У всякому разі це теорія, коли професор Вільсон говорить: якнайменше вчених досліджень і ба-

лачок, більше господарського нагляду й досвіду. Згодні ми і з тим, що ця теорія добре погоджена з американською практикою, цебто в дійсності в них за океаном господарському наглядові надано широких можливостей і просторів.

Недавно вийшла книжка Розе й Сутулова („С.-г. машинобудівництво й механізація сільського господарства Америки“. Сельхозгіз, 1930), що були в Аме-

Мал. 10. Дискування („Інтернаціонали“)

риці, бачили й практику, обізналися добре й з тамтешньою теорією. Книжка ця зовсім не хворіє на зайвий радянський патріотизм і намагається віддати належне дійсно широкій і новій роботі.

У цій книжці ми знайдемо багато повчального.

Господарське око і господарський досвід розгорнулися за океаном дійсно широко. А для господарського ока і особливо для господарської кишені насамперед потрібне здешевлення виробництва. Женучися за цим здешевленням, заводять такі машини, як комбайни; починає панувати дискова борона, пшеничний плуг, що зорує ґрунт, але не одгортає, на великих теренах

рік - у - рік засівають одну й ту саму культуру, майже зовсім немає пару і будь-якого угноєння.

Щораз більше розвивається в Америці суто підприємське господарство на орендованій землі. У цьому випадку машинізація доходить межі. Сам підприємець навіть не живе на ділянці, а приїздить навесні з робітниками й машинами, засіває її і знов їде геть аж до жнив. Підчас жнив він знов повертається на короткий час. Господарське око й досвід цього безперечної практика дуже точно визначають, що для найбільшої вигоди треба на сотнях і тисячах гектарів сіяти тільки пшеницю.

Дискова борона теж на багато здешевлює виробництво, але після її роботи не знищуються бур'яни. Пирій, приміром, порізаний на кілька корінців, так добре розмножується, що на багатьох полях доводиться просто припиняти дальшу роботу. Майже такі самі наслідки дає й пшеничний плуг. Збирати хліб комбайном — найдешевше, але засмічується поле після нього найбільше, а велика кількість соломи, що лишається, зменшує родючість ґрунту.

Уся ця практика покищо збагачує окремих підприємців, але вона приводить до зубожіння багатьох фермерів. Число збанкручених фермерських господарств протягом 5 років (1922 — 1926) збільшилося в два з половиною рази. Збанкручення спіткало не тільки фермерів, але й самий американський ґрунт: за підрахунками американських же авторитетів, щорічний дефіцит споживних речовин у ґрунті становить 2.900.000 тонн. Щораз більший розвиток орендного господарства, і до того ж у формі майже тільки

короткотермінової — річної оренди, розуміється, не може сприяти зменшенню цього дефіциту.

„Взагалі систему господарства ПАСЩ, говорять Розе й Сутулів, треба визнати не тільки за екстенсивну, але іноді навіть за хижацьку“.

Той самий професор Вільсон в іншому місці про це сказав:

— Хто знає, може, наша технологія так розв'ється, що зможе екстрагувати азот із повітря. Одне слово, вони (хлібороби) не дуже турбуються про це, цебто про те, щоб підтримати родючість ґрунту“.

Справа, як бачимо, цілком ясна. Уся теорія професора Вільсона міститься в слові „може“. Припустімо, що це не далеко від нашого національного „ачей“. Але наші „ачей“ переважно вживали щодо явищ індивідуального типу. На заході вони, з усього видно, є фундаментом капіталістичного господарства: „Ачей це вчені щось та вигадують, а покищо на наш вік вистачить“. У цьому полягає і теорія, і практика.

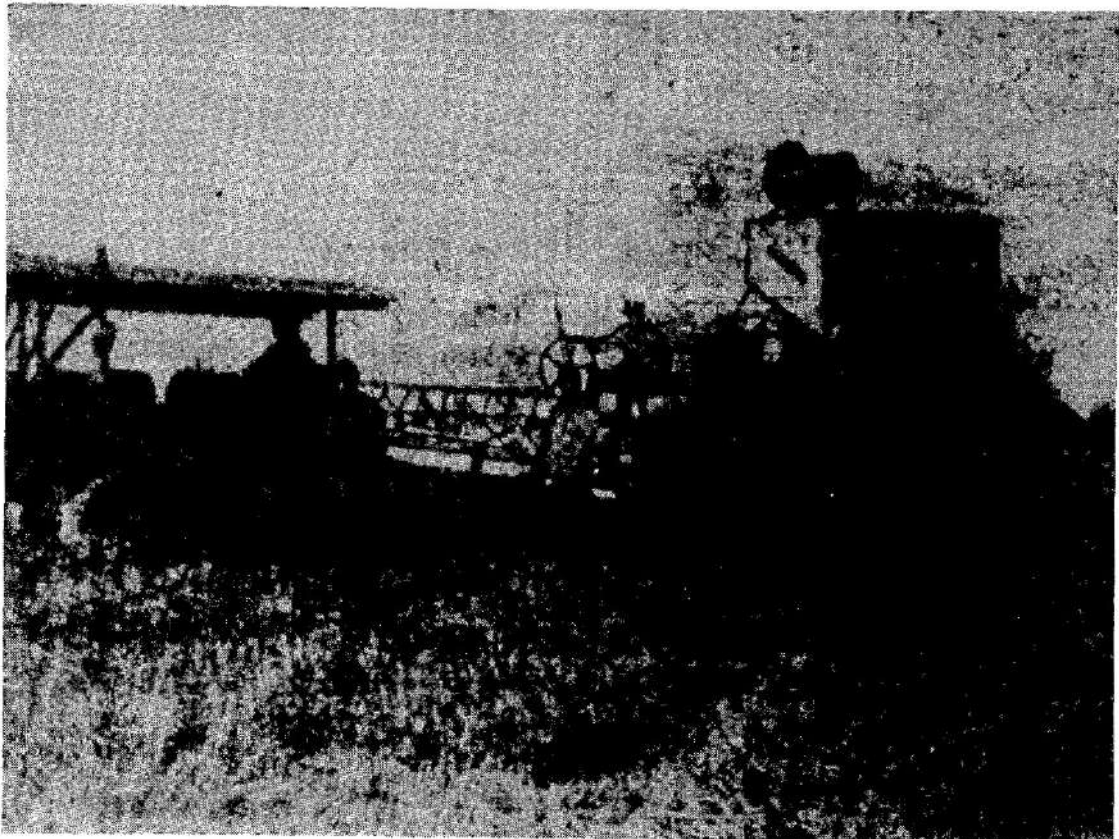
Усі наведені тут міркування, звісно, не означають, що нам в американців нічого вчитися. Оце саме господарське око й господарська кишеня в багатьох випадках можуть бути нашими вихователями. Приміром, прагнення якнайбільше здешевити виробництво виявляється не тільки в марнотратстві природних багатств і природних фермерів, але й в чіткішому та економнішому ставленні до машини і взагалі до майна. У Кембела й досі ще з повним навантаженням працюють трактори, зроблені 1918 року. Це вже щось таке, на що треба звернути увагу наших численних „ачейв“, „нічогів“ і взагалі роззяв і ледарів.

КОМБАЙН

До жнив ми мали комбайни таких фірм:

Мак - Кормік, захоплення	16 футів	3 шт.
Румелі	20 "	2 "
Холт	12 "	1 "
Холт	15 "	1 "
Холт	20 "	1 "
Шепард	16 "	2 "
М. Гаррис	15 "	1 "

Разом одинадцять машин.

Мал. 11. Катерпілер з комбайном

Майже всі фірми дали своїх механіків, але вони обмежувалися тільки порадами — працювали наші.

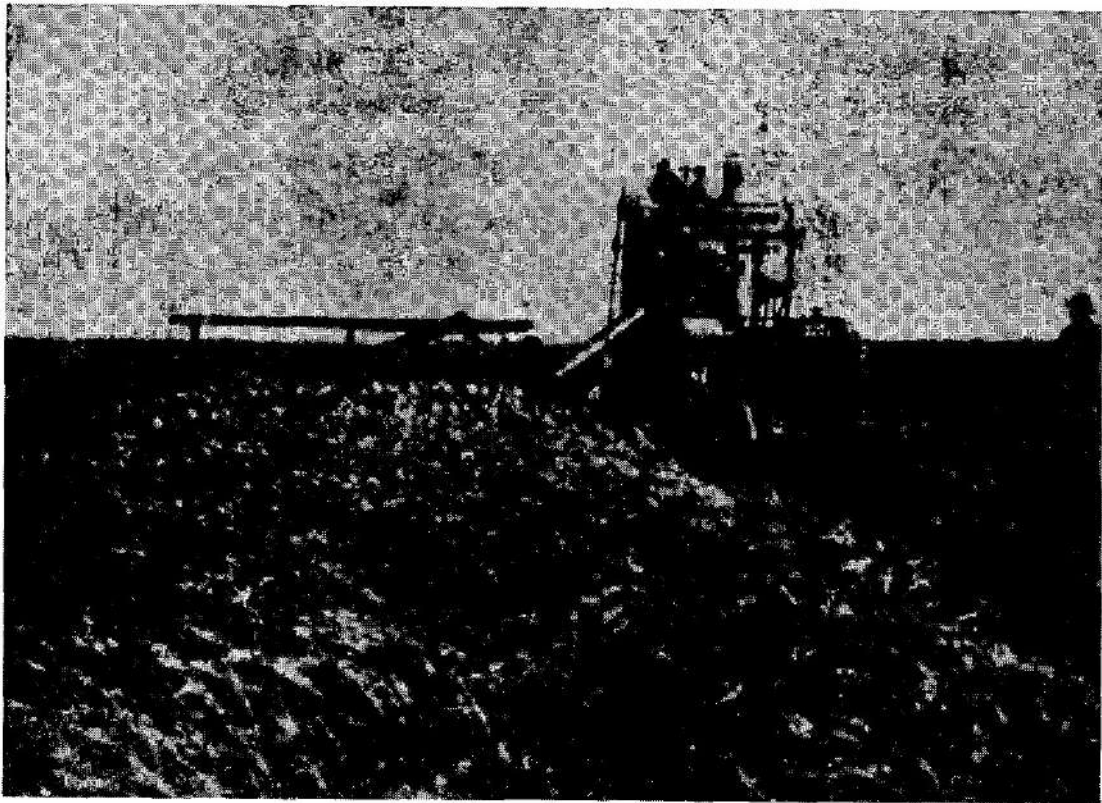
Не зважаючи на всю свою незграбність і складність цілевого настановлення, комбайн по - суті є не дуже

складна машина. У всякому разі, робити комбайни на наших заводах буде набагато легше, аніж виробляти трактори. Мабуть усі знають, що комбайн — це є сполучення жатки, молотарки й сортувалки. Через те, що вже і в кінних молотарках ми мали сполучення двох останніх функцій, комбайн можна розглядати тільки як комбінацію жатки й молотарки.

І жатка, і молотарка в комбайні зроблені за тими самими принципами, що і окремі машини. Хліб зрізують таким самим ножом, у молотарці такий самий барабан і такі самі сита, що струщуються. Додано до комбайна тільки приладдя, що викидає соломку, трохи інше, ніж раніше, та мотор, а сама конструкція молотарки спроектована з розрахунку на постійне просування комбайна в полі. Працює комбайн на тракторній тязі, але рухаються внутрішні машини з допомогою власного мотору.

Уся робота з комбайном минулого сезону була в нас дуже невдала. У цьому ні в якому разі не можна обвинувачувати ні наших організаторів, ні наших агрономів, ні механіків. І самий комбайн досі є машина далеко не ідеальна, і умови роботи й техніки загалом є дуже заплутаний вузол нерозв'язаних завдань, суперечностей і чистих місць. Коли в Америці комбайн добре просувається, коли і в нас зернові фабрики вирішено все таки базувати на комбайнах, то це тільки означає, що, не зважаючи на всі свої хиби й непогодженості, комбайн все таки машина вигідна й рентабельна. Дальше його вдосконалення — справа майбутнього і, насамперед, нашого майбутнього. Проте,

не так потрібно вдосконалювати самий комбайн, як вчитися з ним працювати: так робота механіка самою машиною, як і робота агронома з комбайном вимагає багато більше навичку, вміння пристосовуватися до перемінних умов і цілковитого знання суто біоло-

Мал. 12. Комбайн працює

гічних властивостей сільського господарства, аніж робота всякою іншою сільсько - господарською машиною.

Насамперед, робота самого комбайнера така складна і відповідальна, що короткотермінове готування до неї явно замале. Ми не мали жодного комбайнера, що цілком знався б на машині, — жоден не міг цілком добре налагодити її. Річ у тім, що комбайнер мусить

вірно приладнати сита, залежно від культури та якості хліба, вірно врегулювати повітря для вентиляторів, інакше разом з соломою вилітатиме й зерно, постійно стежити, щоб мотор добре працював, налагодити різальний апарат так, щоб він підтинав хліб не дуже високо і не дуже низько. Крім цього, вся увага його мусить бути постійно зосереджена на гушавині хлібного колосся, — чи немає там зрадницької ями, чи не лишився донебудь межовий чи якийсь інший стовпчик, — символ меж приватновласницького господарства.

Увесь час прислухається він до одноманітного ритмічного звуку частин комбайна, що працюють; — чи не почується серед цієї розміреної одноманітності якесь нове підозріле торохтіння чи рипіння, щоб швидко і вчасно зупинити свій степовий корабель і цим врятувати його від каліцтва та інших неприємностей.

Ще тяжче агрономові. Коли привезли до нас комбайни, ми навіть трохи розгубилися. Відповідальність на нас лежала велика, відповідальність за сотні тисяч пудів хліба, а ніякого уявлення, як поводитися з цими комбайнами, ми не мали.

Усі труднощі гуртуються навколо однієї проблеми. Завжди хліб починають збирати звичайними жатками тоді, коли він уже досить стиглий, але ще не настільки, щоб зерно могло обсіпатися. Пускаючи в поле снопов'язалку, кожний агроном знає, що коли хліб у полі трохи недостиглий, то це невелике лихо: „дійде“ в копицях. Це менша небезпека, аніж коли він перестигне. Особливо вижинаючи великі площі треба

стерегтися, бо гарного ясного дня ви можете почати жати і все буде гаразд, а надвечір доведеться молотити хліб на корню й розкидати зерно на полі. Оці самі некваліфіковані й немашинізовані копиці у всякому разі виводили з скрути. На гірший випадок ви маєте ще перед собою процес молотьби і тоді ви маєте змогу якось провітрити й підсушити зерно. Взагалі, коли робити „як наші батьки робили“, то виходить, може, і надто складно й морочливо і дорого, але зате зерно майже напевне буде ціле.

А тут комбайни, машина, вона не звертає уваги на ваше нутро, що захолонуло від занепокоєння, не визнає ніяких доводів і перспектив, а перед вашими очима жере два - три гектари на годину чудової, може, пшениці, десь там, у своєму нутрі, вже не перед вашими очима, обмолочує її, зсипає в бак і предалі. Не зважаючи на все ваше стурбовання, ви стрибаєте навколо цієї нахабної машини й дметесь, щоб швидше звільнити цей бак, не затримати жнива і дійсно не розсипати зерно на всьому полі. Ви вживаєте всіх заходів, щоб вантажові автомобілі один за другим під'їздили до комбайну, підставляли свої скрині під дірку в баці і швидше їхали геть, даючи місце новим. На мить ви навіть відчуваєте задоволення: — все гаразд. Аж коли раптом ви згадуєте: адже вантажові автомобілі везуть зерно безпосередньо до елеватору на станції „Отаман“ і не пізніше як другого дня його вже навантажують у вагони.

У вашому нутрі температура рідкого повітря тхне страшенною неприємністю. А коли зерно не досить сухе, хіба це має значення, що вчора у вашій лябо-

раторії робили спробу: виходило так, як треба — вогкість 14 — 15 відсотків, можна сказати найідеальніша у світі вогкість. Але ж, хто й зна, наскільки точні ляборанти і їхнє приладдя, нарешті, що чорт (взагалі в цю мить хочеться покликати на допомогу не двох якихось чортів, а мобілізувати ціле пекло до 60 років), що той чорт не втне: у пробі може й було 15 відсотків, а в одному кілометрі від проби, десь у ярку, трохи нижче буде 20, десь зерно пізніше зійшло чи ще щось причіпалося.

Якась людина, що зовсім нічого не розуміє, почне може вас переконувати:

— Та чого ви так хвилюєтеся! Ну що за лихо, коли якась зерно й трапиться вогкувате. Все'дно, перемелеться — все до купи змішається.

Позирніть на цього профана з призирством, зі злістю, з палким бажанням луснути по капелюху, одверніться мовчки і йдіть, ідіть від гріха. Потім колись, коли жнива скінчаться, коли ваше зерно розвезуть по всьому СРСР, коли перемелять його на борошно, коли в жодній газеті не з'явиться ваш портрет з підписом: „Агроном, що згноїв тисячі тонн хліба. Очистимо наші лави від ледарів і головоотяпів“ — отоді тільки можете більш-менше дружньо пояснити цьому другові:

— Зрозумійте, коли вогке зерно, пшеничне чи якась інше, потрапить у певній кількості в лантух із сухим зерном, то за певний час неодмінно почнеться певний процес, що його звуть, як відомо, загниванням. Відомо також, що в такому разі буде гнити не тільки вогке зерно, а й все те, що так чи інакше до нього

прилягас. А що з цього вийде—теж відомо і увесь лантух згниє. Розумієте? Адже ж тут не лантухи, тут вагони, чи знаєте ви це чи ні?

Ми змалювали тільки більш - менше загальну схему агрономічних страждань. У дійсності ж ця схема іноді ускладняється до ступеня справжнього витонченого знущання. Учора взяли пробу — все було гаразд. Але, коли ви після проби поверталися додому, ви помітили: щось немає зірок, ну, звісно, хмарки, ті самі хмарки, що ними ви з таким захопленням милувалися після засіву, ті самі одвічні мандрівники, що їм ні закон не писаний, ні здорові міркування не указ — саме в день жнив вони подарують вам дощ.

Ви довго спите, вранці прокидаєтеся і питаєте товарища:

— Ну як там, немає дощу?

Вам відповідають зрадницько спокійним тоном:

— Ніби немає, але вночі маленький накрапав. Тихенький такий.

Ви вибігаєте на двір. Сонце вже встигло замести сліди — під вашими ногами зовсім суха земля, але порох прибитий і доріжки на вашому подвір'ї вкриті маленькими, ледве помітними кружалнами застиглих відбитків краплин.

Ви бачите, як готуються приладнувати комбайни і горлаєте:

— Куди ви збираєтеся! Адже вночі дощ був!

Механік з відром у руках дивиться на вас, немов на хворого й говорить:

— Та хіба ж то дощ, давно все висохло. Нічого. Ви не механік, ви агроном. Ви дуже добре знаєте,

що в механіка може мозок висохнути, а хліб після найменшого дощика буде все таки вогкий. І ось перед вашою душею й перед вашими нервами стоїть з ножем питання: Іхати чи не Іхати жати. Поїдеш — вогкого хліба напреш до елеватора, не поїдеш — завтра запізно буде жати.

Спробуйте но все це вирішити, коли ви взагалі агроном молодий, коли комбайн не був вашим товарищем змалку, а прибув тільки місяць тому з Америки, та коли ще позавчора ви прочитали в перекладі з американського:

„... жати комбайном найкраще починати не раніше як об одинадцятій годині вранці, коли висохне роса й хліб встигне трохи підсохнути“.

Це говориться по росу. Це ж роса, а не дощ. А хто його знає, яка там в Америці роса буває. Може для російської роси треба виїздити не об 11 годині вранці, а о пів на четверту.

На сцені з'являється той самий профан. Він ласково примружує очі на сонце, милується з погоди й природи і каже:

— Ах, гарно після дощику... Ха, чого це ви знов стурбовані? Знов комбайн?

Ви стримуєте себе, бо ви все таки трохи американізовані, навіть може надто американізовані.

— Ніяк не розумію,— говорить профан,— чого це ви так труситесь з цими комбайнами? Ото вже чистісінька правда: не мала баба клопоту та купила поросля. Адже працюють в Америці тисячі комбайнів працюють — і нічого, ніхто не вішається й не п'є ціяністого калію. Ех, руська людина!..

Профан, як профан. Він нічого не знає, він не знає, що і в Америці така сама жахлива картина: і хочеться, і колеться. Проклята проблема вогкості і в Америці не дає спати хазяїнові, так не дає спати, що там, щоб зерно не обсиалося, хліб починають жати раніше, ніж це можна зробити комбайном, щось днів на п'ять, на сім, з допомогою спеціального приладдя: віндроуера й пікера.

Віндроуер — це звичайнісінька жатка. Відрізняється вона від наших відомим самоскидок тим, що, вижавши хліб, вона його ладненько, довгими рівними смугами розкладає на полі. Щоб цей хліб міг краще просохнути, його зрізують дуже високо, зрізане колосся складають на дуже високу стерню й воно ніби висить у повітрі. Покіс має вигляд полотна, що його поклали сушити. За день чи два, коли колосся вже напевне провітрилося, вирушає в поле комбайн. Він проходить рядами складеного в смуги колосся, але в нього тепер замість різального апарату приладнане спеціальне приладдя — подаватель — пікер, який має зібрати з стерні колосся й подавати його до молотарки комбайна.

Що, чи ж не правда, дуже приємно й просто, а, найголовніше, свідчить про те, що американські славнозвісні нерви теж іноді не витримують.

Разом з комбайнами ми одержали і віндроуери і пікери. Наші нерви до початку жнив, розуміється, відчувалися.

Створилося в нас дві течії. Одні запевняли, що комбайн машина нова й мало випробована, що в нас немає справжніх механіків, що головне для нас одержати

гарний хліб. Тому для комбайнів треба дати тільки досвідні невеличкі ділянки, а все жати снопов'язалками.

Інші, що більше знають американську машинізацію, вимагали, щоб комбайнам дали ділові площі.

Ніби гору взяла друга думка, але щоб не дуже ризикувати, вирішили зробити за останньою модою: зняти частину хліба віндроуерами, а потім працювати комбайнами з пікерами та самими комбайнами.

Перед тим долго сперечалися й трохи були не посварилися. Може саме тому перший досвід у нас був на диво невдалий.

Віндроуери зняли хліб чудово. Але коли почали працювати пікери, стався справжній скандал. Може пам'ятаєте анекдоту, який успіх мали за часів японської війни штани, що їх пошили для російських солдатів за японським зразком?

Щось подібне вийшло і в нас. Якось ми не взяли на увагу, що в нас комбайни різних систем, а значить різних систем і віндроуери. Площу завширшки вони захоплюють різну, крім того, одні віндроуери складають хліб з боку машини, а інші під нею. Виходить, що коли різні марки віндроуерів працюють на одній ділянці, то покоси бувають неоднакові, а крім того деякі ряди сполучають покоси двох віндроуерів.

Через таке безладдя пікери не могли добре підняти хліб. У молотарках комбайнів підчас роботи з пікером часто забивалися сита, бо молотарка не могла подолати подвійні порції покосів.

Відсотків п'ятнадцять зерна лишилося на полі, а решту довелося збирати первісними способом — з допомогою хуторян.

До того ж і пікери були не дуже придатні: подаватель, поставлений занизько, захоплює з землі груди й кидає їх у машину; поставлений вище, мене покіс, збиває його до купи й забиває барабан молотарки. До того ж сподівання, що віндроуер покладе зрізане колосся неодмінно на бік, не зовсім справдилися—багато колосся провалюється до самого ґрунту й звідтіля їх без грабель уже не піднімеш.

Щоб виправдатися ми мусимо сказати, що вся ця прикра історія захопила тільки 300 гектарів ячменю.

За російським звичаєм ми почали шукати винних. І через те, що до цієї справи взялися геть усі, то і винних знайшли дуже багато — теж геть усіх визнали за винних.

Але в цьому нещасливому досвіді було й дещо гарне. Ми впали в розпач, а розпач іноді допомагає. Хліб стояв у полі й не мав наміру чекати поки наскочить легка кіннота й відшукає справжніх винуватців. А люди в нас зібралися все таки радянські і всі мали досить патосу. Хліб треба було все таки зібрати за будь-яку ціну. Пустили всі двадцять снопов'язалок, вирушили й всі комбайни. Снопов'язалки, розуміється, не зрадили старих товарищів, але й комбайни були вже не такі страшні, принаймні досі жодного портрету в газеті не видрукували. Лиха все таки ми зазнали чимало, хоч це й не відбилося на кількості зібраного врожаю.

Через комбайни спливли назверх усі наші організаційні помилки й невміння працювати в таких великих масштабах. Простої комбайнів, за відомостями, що їх має аналітичний облік, що його організував у

радгоспі № 2 Український Інститут Праці, становить 47%. Чому?

Холостих перегонів	5,8%
Несправність комбайна	12,2%
Приладнання й підмазування	16,6%
Розвантаження	4,4%
Брак горючого	0,3%
Чекали на транспорт	1,4%
Несправність трактора	1,8%
Інші організаційні	3,1%
Інші	2,0%

Як бачите, наша неорганізованість біла нас відразу з десяти кінців. Найзвичайнісінька „російська“ нерозпорядність, невміння охопити відразу безліч дрібниць і деталей, незвичка одночасово вирішувати комбіновані завдання, нездатність передбачати наслідки від рішень, що спочатку здаються невинними, усі ці смертельні гріхи і в нас мали звичайні наслідки: метушню, непотрібну роботу, безладдя, сварки, пльотки, кумедне становище. Було, що на ділянці ніхто не знає, де працюватимуть комбайни, бо розпорядження перевести комбайн на ту чи іншу ділянку давали пізно. Буває, що машину пустять за сім — вісім верст, а виявиться, що треба зовсім не туди. Був випадок, коли на ділянку в 70 гектарів прийшло відразу 11 машин.

Усе це дуже прикро. У великій мірі це є наслідок нашої непідготованості і до таких щироким масштабів і до нових машин. Але все таки я маю сміливість запевняти, що робітники нашого радгоспу мали справжнє надхнення. Кожна наша невдача дуже боляче відбивалася на нашому самопочутті й ми всі кидалися на

допомогу небезпечному місцю. Щодня ми проходили великі віддалення в нашому вдосконаленні, щодня зменшувалися невдачі. Наприкінці жнив, ми вже набагато впевненіше і вдаліше виїздили на роботу. Тому ми все таки не впали в розпач. Ну що ж, це довело нашу організаційну непідготованість, але в у всякому разі не непридатність.

Головні причини наших часткових невдач були такі:

1. Самий плян засівів був непристосований для роботи комбайну. Треба було мати набагато більші площі під однією культурою. Засіяні культури треба було розташувати послідовніше, щоб комбайнам не доводилося робити шкідливі холості перегони.

2. Нам треба було краще знати свої поля: дуже велике значення мають схилі поверхні, нижчі місця, стан даної культури до часу жнив на всьому протязі її.

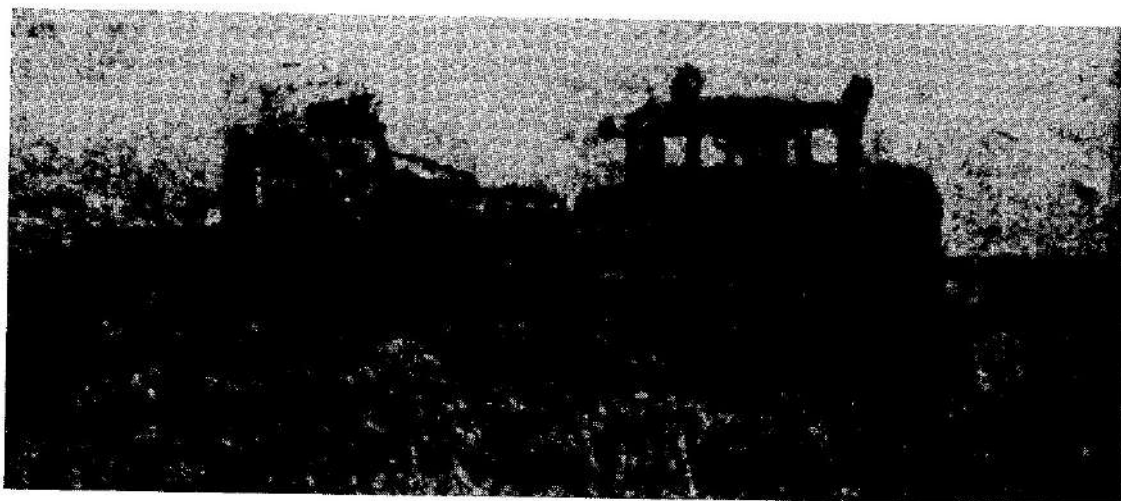
3. Треба ще перед засівом обробляти поле так, щоб не лишалось ніде розор, вибоїн, ям — інакше все це затримуватиме роботу комбайнів і спричиниться до непотрібного простою їх.

4. Підготування й заливання горючого треба організувати дуже уважно, щоб це відбирало якнайменше часу від роботи в полі. Крім того, цілком певно виявилось, що це мають робити досвідчені люди, а не випадкові поденні, як це в нас часто було.

5. Найсерйознішу увагу треба звернути на готування комбайнерів і механіків.

6. Дуже велике значення має організація розвантаження зерна з баку комбайну. Ця проблема так і

лишилася майже не розв'язаною. Розвантажувати ми пробували або вантажним автомобілем, або трактором, до якого чіпляли кілька возів. Саме розвантаження відбирає 3 — 4 хвилини, але маневри, під'їзди, чекування, спізнення — це все відбирає багато часу. Спроба розвантажувати до авто на ходу скінчилася надало: не всі марки комбайніг пристосовані так, щоб до них зручно було під'їздити автомобілем і розвантажувати бак на ходу. Та до того ж, це робиться

Мал. 13. Розвантаження комбайну

не на дорозі, а в полі.

Усе таки треба визнати, що вантажний автомобіль зручніший від поїзду тракторових візків: останнє надто складне й незграбне.

До кінця жнив чи чимало цього безладдя ліквідували, а на той рік ми почнемо збирати хліб уже з великим і певним досвідом. Але, безперечно, що не тільки в нас, а в і Америці ще довго доведеться працювати і над організацією і над структурою, щоб дійти найбільшої вигоди і ефективності від комбайна.

Між іншим, серед інших організаційних питань, у нас може навіть несподівано стало питання про взаємини керівних елементів.

Досі в нас, як це само собою передбачали підчас організації радгоспу, керівна роля належала агрономам. Але коли снопов'язалки та комбайни зорганізували в робітничі бригади, і коли вони почали переходити з ділянки на ділянку, стало ясно, що агрономам робити майже нічого. На чолі бригади стоїть механік, увесь процес роботи набрав таких форм, що роля агронома звелася до вузько - господарського обслуговування бригад, розшукування ям на шляху комбайна та інших випадкових робіт. Це узурпування влади в господарстві, очевидно, було цілком природним наслідком машинізації. У бригаді машин підчас роботи постають майже самі тільки механічні проблеми, вдалий збір хліба та ефективність стають у залежність тільки від того чи іншого розв'язання цих проблем. Природно, що в такому випадку і відповідальність і команда перекладається на механіка.

Не зважаючи на всю цю природність, ми переживали цей процес переходу влади з великими муками. Він у нас набрав форм ворожнечі між однією частиною робітників та іншою.

Ще дуже важливе й цікаве питання. Немає ніякого сумніву, що в цьому питанні порушено найголовніші теоретичні принципи сільсько - господарського поступу. Ворожнеча, що в нас була, мабуть мала й свій здоровий вплив. У всякому разі треба припустити, що загальний напрям розвитку нашого сільського господарства

мусить взяти середній напрям між американською і європейською системами. Уже з наведеного тут видно, що надія на саму тільки машину неодмінно має призвести до дуже нездорових криз у сільському господарстві. Засмічення ланів, виснаження ґрунту і в нас будуть неминучі.

Вирішити це великої ваги питання має насамперед наша наука й наш дослідницький натиск, усе те, проти чого з такою американською самовпевненістю заперечує професор Вільсон.

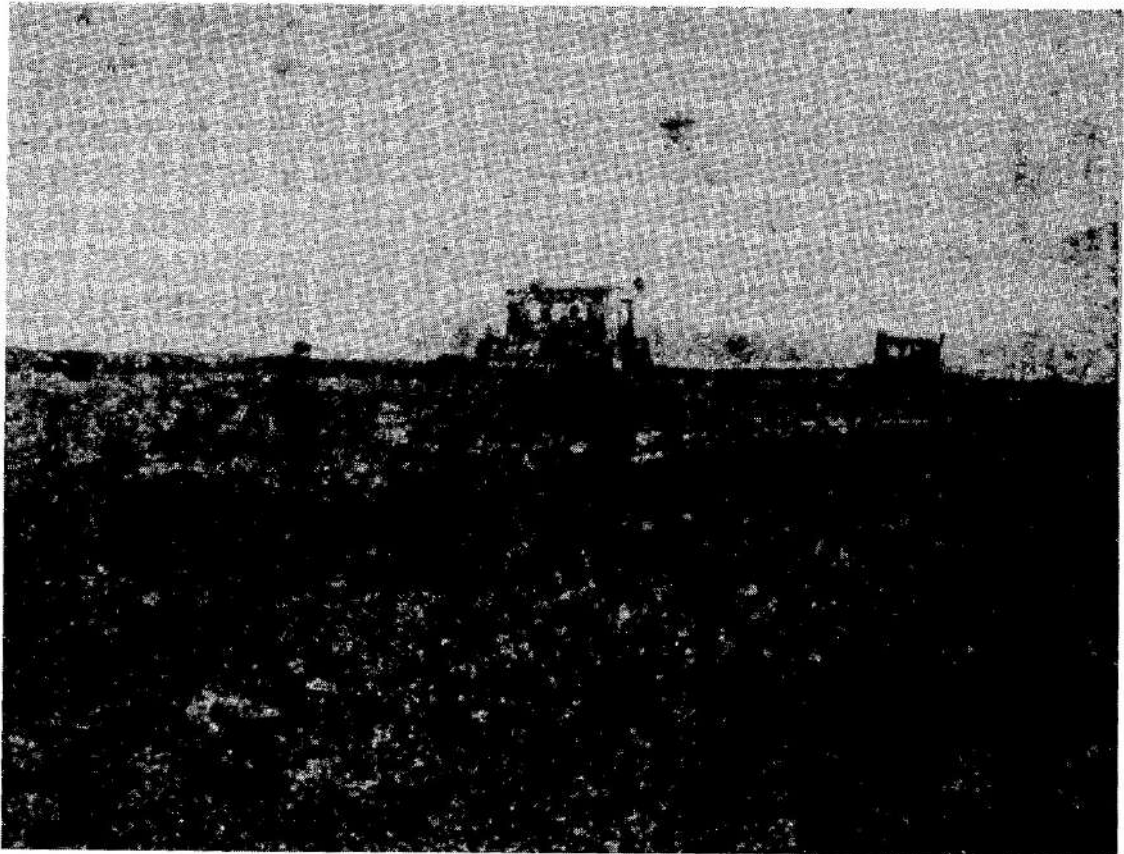
ДЕЩО ПРО НАШІ КОЗИРИ

Отже, в нашій маленькій суперечці з американцями, як бачимо, і ми маємо чим козирнути, та ще в нас лишаються такі козири, як та сама наука, організована на загальну користь. Не можна цього сказати про науку американську. Той самий проф. Вільсон на постійні наші запитання про те, які марки комбайнів і тракторів він вважає за кращі, незмінно і неясно відповідав, що, мовляв, наука ще до таких висновків не дійшла, що в кожній марці є щось гарне й погане. Згадаймо, що в так званій „теорії“ за океаном взагалі утримуються від таких, здавалося б, цілком потрібних розкошів, як наукова, а не реклямна характеристика тієї чи другої машини. У цьому випадку безперечно ми маємо перед очима суто капіталістичне страховисько: не знаємо точно якими способами, але певної лойяльності „теорії“ щодо „практики“ все таки там досягають.

Може саме тому американці й ставляться до науки так неймовірно. Треба сподіватися, що до нашої

науки можна ставитися інакше, хоч би тому, що питання про лойяльність у нас зовсім недоречне.

Тому наука і лишається нашим козирем. Але це далеко не все, що ми маємо.

Мал. 14. Катерпілери на оранці

Наші шановні вчителі, американські механіки, інженери й професори, на жаль, стояли задалеко від нас. На своїх новеньких блискучих фордах, тільки но кінчалася робота в полі, вони їхали до Єгорликської, а ми лишалися у своїх наметах, вагончиках, у своєму робітничому колективі. Така відокремленість не дала змоги американцям обізнатися ближче

з нашим життям і з нашими способами організації. А в цій галузі саме й є наші козирі.

Навіть без будь-яких спеціальних організаційних форм, без засідань і протоколів, увесь устрій нашого побуту й наших взаємин у таборі, у конторі, у лабораторії, в управлінні, для американців були б дуже цікавим і зовсім незвичайним об'єктом для спостережень і міркувань.

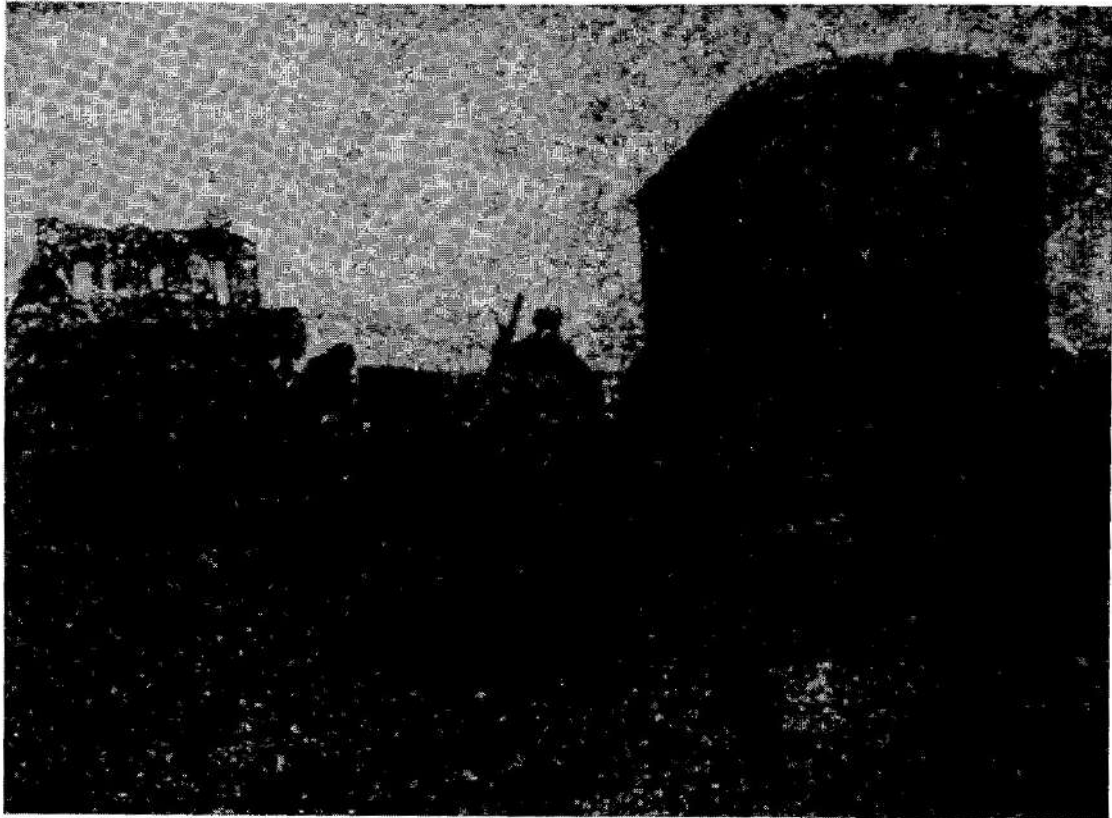
Перше і основне явище, досить ефектне для непризвичайного ока є те, що немає розподілу на хазяїв і наймитів, немає серед одних апетиту до лихварства й до витискання сил із живої людини, серед інших — ворожої настороженості й байдужості до цього лихварства.

Під брезентами наших наметів, у наших вагончиках у полі, у гаражі, у кімнатах управління працював, жив, мислив і, найголовніше, прагнув уперед до успіху й перемоги надхненний, дужий, молодий колектив, що дуже добре знає ціну нашій роботі „у світовому масштабі“. Горизонти нашого керманіча визначають зовсім незвичні для американця категорії: п'ятирічка, індустріялізація, соціалізм, світова революція. Розуміється, ми мали замало часу, щоб про все це багато розмовляти, але воно було як постійний фермент у кожній краплині нашої крові, у кожній клітинці нашого мозку.

Власне кажучи, нам навіть не треба було спеціально збиратися на засідання і обирати голову. Кожний наш вечір, кожна хвилина нашого відпочинку — це була виробнича нарада. До того ж і нарід у номері другому зібрався на диво молодий. Пересічний вік агрономів

і механіків навряд чи був більший від 25 — 27 років, а комбайнерів і керманичів — від 21 — 23 років, переважна частина яких були комсомольці.

Перед жнивками наш директор, що тільки що повернувся з Америки, зібрав перші збори агрономів і

Мал. 15. Похідна кузня

механіків. Ці збори поклали початок цілому ряду подібних зборів. Усі вони відбувалися на вільному повітрі. Тяжко навіть перелічити всі питання, що їх обговорювали: це була і інформація про сільсько-господарське життя в Америці, і питання побуту, і питання про дрібні навички, економію, суто технічні питання про окреме приладдя, і питання розподілу праці та зарплату. Ті зарядки, що їх одержували на

цих зборах, якнайенергійніше обговорювали, вони спричинялися до шукань у робітничих бригадах, на комсомольських зборах, у профспілкових організаціях.

Після роботи комбайнів влаштували збори бригади комбайнів, щоб підсумувати роботу. Ці збори, мимохіть для нас, перетворилися на справжній з'їзд. На ньому були присутні і робітники інших бригад, і адміністративна верхівка радгоспу і ростовська досвідна станція та інші вчені сили. Головними темами цього „з'їзду“ були: обговорення цінності окремих марок комбайнів і дефекти нашої організації. Американські хитромудрі машини, що спромоглися уникнути критики власних учених, тут цілком „лояльно“ зазнали критики радянської молоді, що цілий сезон працювала з ними.

Збори почалися все таки з ученого слова: перший виступив старший інструктор Українського Інституту раціоналізації Управління. За відомостями, що їх має аналітичний облік, який проводить цей самий інститут підчас роботи, він подав зборам висновки про роботу комбайнів усіх марок, порівнявши їх між собою і до роботи бригади снопов'язалок. Після нього давали звіт завідувач бригади (інженер) та його помічник (агроном). Висловилося на цих зборах чоловіка з сорок. Дуже великі дискусії викликало питання про дефекти організації. Між іншим виявилось, що у бригаді комбайнерів були непогодження щодо зарплати, було викрито й невелике шкурництво — у сім'ї не без виродка. Усе це своєчасно усунули наша партійна організація і робітком.

У питанні про найкращу марку комбайну суперечок не було: за найкращі визнали „Шепард“ і „Холт“.

І ці збори, і всі інші типи виробничої наради, тільки тому в нас були жваві, тільки тому напружено працювала робітнича думка, що учасники їх багато переживали. До цього спричинилося соціялістичне змагання.

Перше змагання в нас було організовано ще підчас парової оранки між робітничими тракторними бригадами. Воно було досить невдале: керівництво — мляве.

Усе таки ми певні, що в наслідок цього змагання і кількість і якість роботи підчас парової оранки підвищилися. На жаль, довелося виключити із змагання бригаду озброєну „клетраками“ й „катерпілерами“, бо її не можна було порівняти до інших бригад, озброєних „інтернаціоналами“. Бригади інтернаціоналів, що брали участь у змаганні, прийшли щодо кількості до однакових наслідків, але якість роботи Південного Верблюда визнали за найкращу.

Підчас зяблевої оранки соціялістичне змагання було вже набагато краще налагоджене. Провели перед тим велику роботу, була спеціальна комісія, опрацювали тверді завдання на підставі досвіду весняної і парової роботи.

У змаганні облік був у таких галузях: продукційність у гектарах, витрата горючого й відсоток простою. Восени робітничі бригади були дрібніші, загальне число їх збільшилося, тому ми мали змогу організувати щось із чотири бригади Катерпілерів, що змагалися між собою. Не тільки в наслідок змагання, але

и взагалі загальне піднесення та свідоме ставлення нашого колективу до великого державного завдання, що його нам доручили, сповнили наше життя постійного напруження, обліку й змагання. Щоденні бюлетені про роботу на окремих ділянках, у бригадах і відділах, що їх вивішували до відома всіх, були пекучими темами наших розмов і вражіннь.

Чимало розбуркала нас і ревізія РСІ, що мала виявити, як ми виконуємо наші завдання. Ця ревізія сприяла великій мобілізації громадської думки серед робітників і спеціалістів. Взагалі вона прийшла до сприятливих висновків, але відзначила замале використання тракторів.

У всій цій стихії загального прагнення, переплетеного з роботою і розумовим напруженням, зовсім зникла межа між організаторами справи й робітниками. Особливо це сталося ще й тому, що всі ми були молоді, у нас не було недовір'я й соціальної різниці. Не було серед нас „колишніх“ людей, ніхто не міг ні розкластися, ні обрости. Самих бактерій, що викликають усі ці процеси, не було на нашому ґрунті. Наша справа, можна сказати, була радянська на всі сто відсотків.

З цієї ж причини в нас не ставало питання про спеціалістів — саме тут у номері другому можна було побачити, що всі хто працює — спеціалісти. Помилки того чи іншого агронома в нас через це і не могли вважати за помилки соціально чужих людей, до яких завжди ставляться підозріло: чи не проглядають із - за помилки різки шкідництва й провокації.

Наші помилки були для всіх явно помилками суто технічними, наслідком нашої недосвідчености й молодости. Але саме тому їх виправляли не нервуючися, без недовір'я, виправляли в процесі колективної допомоги й товариського підтягування.

Усе це разом створювало дуже здорове тло для роботи, створювало ту єдину передумову, без якої успіх у нас мабуть просто був би неможливий — вже надто складну й нову справу доручили нам.

Усього цього не бачили й не могли бачити наші американські вчителі, в їхній бухгалтерії не врахований цей досить серйозний чинник — радянська громадськість.

На жаль, самий характер сільсько - господарської роботи — оця розпорошеність на десятки верст і матеріалів виробництва, і знарядь виробництва — усе це ставило чималі межі для розмаху нашої громадської думки. А робота цілу добу й безперервка так завантажували нас безпосереднім робітним напруженням, що в нас не було часу, щоб підсумувати цю громадську думку.

Усі підсумки й висновки ми змушені лишити на зиму. Але це ще невелике лихо.

ПІДСУМКИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Осілля засівна кампанія пройшла в нас як по - писаному. Сіяли тільки Катерпілерами, до кожного причіпили по п'ять чотириметрових сівалки. Сіяли майже саму тільки пшеницю. Найбільший строк засіву — 1 вересня, але до цього часу ґрунт був такий

сухий, що сіяти не наважилися. 8 — 9 вересня дощів ще не було, чекати далі не можна було — почали сіяти з певним ризиком. Коли б після засіву пройшов невеликий дощ, він би зросив тільки верхній шар ґрунту й це дало б змогу насінню зійти. Але невеличка кількість води швидко випарилася б і сходи могли загинути.

На щастя дощі не підвели. Плян зяблової оранки виконали на 100%, разом зорали 17.000 гектарів, але все таки нам довелося працювати з великим напруженням, повними змінами і з безперервним тижнем. Закінчили зяблову оранку у грудні, і до цього часу так усі втомилися, що дальшої роботи мабуть і не витримали б. Озимі сходи були добрі, крім небагатьох місць, на залежах, де серед хліба вродила буйна су-ріпка.

Це, звісно, відіб'ється на врожайності,— взимку вона вимерзне, але восени вона заважає хлібним паросткам.

До грудня згорнулися на зиму. На ділянках не лишилося нікого. Центр перенесли на ст. Верблюд. Тут почали ремонтувати знаряддя, збирати нові трактори, готувати організаційні пляни. Намітили постійні ділянки і, на підставі досвіду першого року, постійні пляни чергування засівів і роботи машин. Почали працювати над перекваліфікацією комбайнерів і технізацією агрономів. Відкрили курси для механіків до тракторів Катерпілер, у грудні з'їхалися на курси хлопці з усього СРСР, почалася зима.

Які ж наслідки першого року?

Не зважаючи на всі наші невдачі й помилки, рік можна визнати за цілком задовільний так у господарській, як і в досвідній частині. Врожай ми зібрали набагато більший, аніж досі тут збирали. Гектар дав нам на 15 — 20% більше, ніж у сусідніх селян. Тепер не можна визначити собівартість тонни зерна, бо в машиновому господарстві головні витрати — це вартість машини, а ми не можемо навіть приблизно сказати, скільки часу працюватиме в наших умовах та чи інша машина. Річ у тім, що і в Америці, приміром, час роботи комбайна останніх, систем, власне кажучи, невідомий. Вартість амортизації кінець - кінцем залежатиме від того, як поводитися з машиною. Як ми вже зазначали, в Кемпбела трактори працюють по 12 років і цілком справні. Тепер дуже великий відсоток видатків треба списати на рахунок нашого невміння поводитися з машиною й берегти її, але цей видаток щороку зменшуватиметься, коли ми кваліфікуватимемо й виховуватимемо наших керманичів і машиністів.

Собівартість тонни зерна, коли вживати американських машин, звісно, буде досить висока. Тільки масове виробництво радянських машин може здешевити і комбайн, і трактор, отже здешевить і нашу продукцію.

Щодо цього п'ятирічка обіцяє нам великі можливості.

ПАСШ мають тепер у своїх руках майже монополію в галузі сільсько - господарського машинобудівництва, що зростало так:

Вартість продукції у мільйонах долярів:

1899	101
1914	164
1919	304
1920	536
1921	328
1922	209
1923	365
1924	329
1925	392
1926	461
1927	461
1928	525

Наприкінці п'ятого року п'ятирічки наші заводи мають випустити с.-г. машин на один мільярд карбованців, цебто щодо випуску 1932 року ми наздоженемо Америку. Коли взяти на увагу, що з усієї продукції ПАСШ вивозять щось із 15%, а ми поглинемо всю нашу продукцію всередині країни, то щодо ступеня машинізації 1932 року ми можемо вже перегнати Америку.

Американські авторитети вважають, що за вісім-дев'ять років вони дійдуть цілковитої моторизації господарства. Хай!

Ми розраховуємо не тільки на трактор і комбайн. Одночасово з великою роботою щодо моторизації господарства, в нас розвивається не менша робота щодо його інтенсифікації. Виробництво хемічних удобрень, заведення складних і трудомістких сівозмінів, боротьба в державному масштабі з бур'яном і шкідником — усе це дозволить нам надати зовсім іншого вигляду тракторові і комбайну, зробити його не знаряддям для грабування поживних запасів землі, а дійсним помічником людини в організації розумного

людського господарства. Ми певні, що нам не доведеться переживати нічого подібного до тих криз, що ввесь час вражають америкаське сільське господарство, усіх цих фермерських проблем і постійних балачок про рентабельність. Нам було тяжче, аніж американським хазяям: для нас незвичний був і ввесь цей неймовірний темп роботи, що захоплює щоденно кілька верст, і оці кілька верст моторового гуркоту. Ми просто біологічно, ще не встигли пристосуватися до цієї влади машини до її великого апетиту на віддалення й матеріял, але в усякому разі ми в одному пристосувалися до неї більше від американців: вона не спричинилася в нас до балачок про „тракторний психоз“.

Ще два - три роки й ми остаточно осідлаємо її. Ми це спроможні зробити скоріше, ніж хтось інший, бо маємо до свого розпорядження такі міцні засоби, як плянове господарство, як влада в руках тих, хто працює.

З весни 1930 року в нашому радгоспі відкривається дворічний ВИШ інженерів механізації сільського господарства, куди відрядили 500 робітників - виробничників. Ми беремо бика за роги.

А покищо ми покинули в донських степах зовсім новий краєвид: безкрайї простори зеленої озимини, перетяті прямими, немов стріла, дорогами.

З М І С Т

	Стор.
На радянському розгоні	3
Бички та катерпілери	16
Про вівці й ще про американців	27
Комбайн	42
Дещо про наші козири	57
Підсумки й перспективи	64